

ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?

ਹਰਬੀਰ
ਸਿੰਘ
ਕੁੰਦਰ

ਇਸ ਕਲਮ ਤੋਂ :

*ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਨਾਇਕ

(ਜੀਵਨੀ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ)

*ਡਾਇਰੀ ਦੇ ਪੰਨੇ (ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ)

*ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ (ਸਫਰਨਾਮਾ)

ਅਗਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ :

*ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ

*ਨੀਲੇ ਪਰਬਤ (ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ)

ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?

ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੇਖ

ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ

ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਸਰਹਿੰਦ ਮੰਡੀ

Ki Khalistan Banega ?

Ate Hor Lekh

by : Harbir Singh Bhanwar

(C) ਲੇਖਕ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਸਰਹਿੰਦ ਮੰਡੀ

ਵਾਪਕ : ਡੈਵੋਡਿਲਜ਼ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼
ਸਾਹਮਣੇ ਟੀ.ਬੀ. ਹਸਪਤਾਲ (ਪਟਿਆਲਾ)

ਮੁੱਲ—12 ਰੁਪਏ
ਸਜਿਲਦ—25 ਰੁਪਏ

4

ਤਤਕਰਾ

ਭਾਗ—I : ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?

1. ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?	9
2. ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ.	23

ਭਾਗ—II : ਆਖਰ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ !

1. ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ	39
2. ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਦੌਰ	44
3. ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ	51
4. ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ	59
5. ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੰਮਲ	66
6. ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਹਿਮ ਦੇ ਘੇਰੇ	73
7. ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕੁਰਸੀ ਯੁਧ	80

ਭਾਗ—III : ਹੋਰ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਦਿਓ !

1. ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਹੈ ?	89
2. ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ	98
3. ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ	105
4. ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ	108
5. ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ	117
6. ਇਹ ਵੀਰਾਨ ਮੰਦਰ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ	125
7. ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ	129
8. ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ	132

9. ਕਾਸ਼ ਅੱਜ ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਜੀਵਤ ਹੁੰਦੇ !	136
10. ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਰੋਲ	140
11. ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਪੁਲਿਸ	149
12. ਨੌਜਵਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ	158
13. ਕੌਣ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ?	164
14. ਇਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਦਿਓ	169

ਭਾਗ ।

ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?

ਪੰਜਾਬ ਸਮਸਿਆ ਉੱਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ : ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੀ
ਅੰਤਲੀ ਲੜਾਈ
ਪੰਜਾਬ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ
ਦੂਜਾ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ
ਸਿਖ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ
ਸ਼ਹਾਦਤ

ਮਾਰਕ ਟੱਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਤੀਸ਼ ਜੈਕਬ
ਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਜੀ ਮਲਿਕ
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
ਹਰੀਸ਼ ਜੈਨ

ਕੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣੇਗਾ ?

ਅਜ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਵੀ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ 'ਸਿਖ ਹੋਮਲੈਂਡ' ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਪਿਛਲੇ 7-8 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜਿਆ ਹੈ । ਮਾਰਚ 1979 ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 140 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਸੀਟ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੋਈ । ਇਸੇ ਸਾਲ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਲਗਾਕੇ ਰੇਡੀਓ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ 150-200 ਗਜ਼ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ । ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਹੀ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਖੜਾ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ੍ਰੀ ਨੀਲਮ ਸੰਜੀਵਾ ਰੈਡੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਕਾਰਨ ਚਲ ਰਹੀ ਚਰਚਾ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਦੌਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਲਗਭਗ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਨਾਮ ਨਿਹਾਦ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਜਨਰਲ ਸ੍ਰ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਖੇ ਰਹਿਣ ਲਗੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਇਥੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪੇਂਡਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਲੂਸ

ਵੀ ਕਢਿਆ, ਪਰ ਕਦੀ ਵੀ 20/25 ਤੋਂ ਵਧ ਬੰਦੇ ਇਕਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਣ ਨੇ ਕਦੀ ਇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ - ਉਹ ਅਗੋਂ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕੀਏ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖੋਗੇ।'

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸੰਧੂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪਾਸ-ਪੋਰਟ, ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਅਤੇ ਡਾਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਜਨਵਰੀ 1980 ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਪਿਛੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਚੌਹਾਨ ਸ਼ਾਇਦ ਮਈ 1980 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਪਾਸਪੋਰਟ, ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਅਤੇ ਡਾਲਰ ਛਪਵਾ ਕੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਸਨ। 26 ਜਨਵਰੀ, 1984 ਨੂੰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਇਆ ਸੀ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਜੋ ਹੁਣ ਸਿਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਸਮਰਥਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਦੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੀ। 31 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਲੂਸ ਕਢਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਖੁਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ-ਜ਼ਿੰਦਾ-ਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਲੂਸ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰਖਿਆ ਸੀ।

ਅਗਸਤ 1981 ਵਿਚ ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ, 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦਿਤਾ। ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗਾਂਵਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਦਿਤਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ ਕਾਰਨ, ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਜਾਲੰਧਰ ਦੀ ਇਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ) 'ਧਰਮ ਯੁਧ' ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਥੋਂ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਸਮੇਤ ਅਕਤੂਬਰ 1982 ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫਤੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਗਏ। 'ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚੇ' ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਗਦੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵਾਰੀ ਖੜਾਕੂ ਨੌਜਵਾਨ, 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ-ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ। ਇਕ ਵਾਰੀ (4 ਨਵੰਬਰ 1982) ਉਹਨਾਂ ਨਾਅਰੇ ਰੋਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਨੇ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ।'

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਤਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਪੁਛਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਅਸੀਂ ਨਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਾਂ ਨਾ ਵਿਰੋਧੀ—ਹਾਂ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ, 1947 ਵਾਲੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।' ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਖਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਇਸ ਵਿਰੁਧ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਏਗੀ।'

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਾਰਨਿੰਗਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋਏ)। ਮਾਰਕਸੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨੇਤਾ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਫਰਵਰੀ 1985 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ

ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਮੌਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਲ ਭੇਜੇ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਟ੍ਰਾਂਸਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ 16 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, "ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦੋ ਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਦੋ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਲ ਗਲ ਟਾਲ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਮਾਇਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਸਨ, ਨਾਂ ਹੀ ਕਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ-ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਟ੍ਰਾਂਸਮੀਟਰ ਸੀ-ਨਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਲ ਸੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਏਜੰਟ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੱਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੇ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਮਰਥਨ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਤਤਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਅਵਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਰਹੇਗਾ। "ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ" ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਫੌਜ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਖਾਸਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅਕਹਿ ਤੇ ਅਸਹਿ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ, ਇਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁਖਧਾਰਾ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਨੇ "ਮੁਕਤੀ ਵਾਹਨੀ" ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਭੇਜਣਾ

ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਤਰੀਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅਪਣਾ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਤਰਬੀਅਤ ਦੇ ਕੇ ਗੜਬੜ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਭੇਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਰਤ ਨੇ 1971 ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਣ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਣ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਵਸੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 13 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਇਆ ਸੀ, 'ਕਾਂਗਰਸ ਕਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਆਪ ਸਹੇੜੇਗੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ।' (ਅਜ ਜੋ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਬੰਦੂਕਾਂ ਜਾਂ ਸਟੋਨਗਨਾਂ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਇਸ ਤਕਰੀਰ ਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)

ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲੂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਪਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਇਲਾਕਾ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਨਿੱਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਰਮਾ ਸਕੇ।' ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਵਾਅਦਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਬਹੁ-ਮੁਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ।

(1) 121 ਫਾਂਸੀ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 93 ਸਿੱਖ ਸਨ ।

(2) 2646 ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 2147 ਸਿੱਖ ਸਨ ।

(4) ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਵਿਚ 1302 ਬੰਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 799 ਸਿੱਖ ਸਨ ।

ਜੋ 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਮਿਣੀਏ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹਿੱਸਾ, ਸੁਨਿਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਯੋਗ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਆਈ, ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ । ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੱਖ ਹੋਕੇ-ਹਾਲੇ ਸਿੱਖ ਰਵਿਉਜ਼ੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ 10 ਅਕਤੂਬਰ 1947 ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ, "Sikhs as a community are a lawless people and are a menace to the law abiding Hindus in the Province. Deputy Commissioners should take special measure against them." (ਸਿੱਖ ਇਕ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਖਤਰਾ ਹਨ । ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ) । ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਗੁਆ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਛਲਣੀ ਹੋ ਗਏ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਸੁਪਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਨਾਉਣ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1948 ਤੋਂ ਉਰਦੂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰਕੂ ਮਹਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੈਸ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਹੀ

ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬੜੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਦੇ ਬੀਜ ਬੋਧ ਦਿਤੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਜ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਹਿੰਦੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ (ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਝਣ ਲਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗੇ ਹਨ।

ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 26 ਨਵੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਅਗਲੀ 26 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਸਿਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਉਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ 1951 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਮੁਨਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਤਨਾਓ ਵਧਣ ਲਗੇ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ “ਹਿੰਦੂ ਕੋਡ ਬਿਲ” ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ, ਜੈਨੀ, ਬੋਧੀ ਆਦਿ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਕਰਾਰ ਦਿਓਗੇ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਮੈਂਬਰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਨਜ਼ੀਰ-ਉ-ਦੀਨ ਅਹਿਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਲਈ 22 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਕਤੂਬਰ 1955 ਵਿਚ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪੈਪਸੂ (ਪ੍ਰਾਂਤ), ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਵਾਉਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਮੋਰਚੇ ਲਗਾਏ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਲਾਠੀਆਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ, ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। “ਬਕਰੀ ਦੁਧ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂਗਣਾ ਪਾਕੇ”—ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਪਿਛੋਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਦੀ ਮੰਗ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਂਟੀ-ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਐਂਟੀ ਸਿੱਖ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਕਰਕੇ-ਸਾਂਝੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੰਗੜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਹਕੂਮਤ ਸਦਕਾ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ‘ਲੰਗੜਾ’ ਅਤੇ ‘ਸਿੱਖ ਸੂਬਾ’ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੋਏ ਧਕੇ ਲਈ ਅਜ ਤਕ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜੀਵ-ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਸ ਬੱਝੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਧਕੇ ਹੁੰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ, ‘ਧਰਮ ਯੁਧ’ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਟਾਲਦੀ ਰਹੀ ਸੀ (ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਐਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਕੇ ਮੁਕਰ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਮਝਿਆ ਨੂੰ ਲਮਕਾ ਕੇ, ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹਉਆ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਜਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ-ਅਤੇ ਜੋ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਚਮੁਚ ਜਿਤੀਆਂ ਜੇਕਰ ਚੋਣਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਰਤਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਕੜੀ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਾਂਜੀ ਘੋਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਥਿਉ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਬੋਹਰ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿਚ ਰਾਏ ਸ਼ੁਮਾਰੀ (ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸਮੇਂ ਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਹੋਈ 1981 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ) ਕਰਵਾਕੇ ਮਹਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਂਗ ਭਾਸ਼ਾਈ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗਤ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਵੈਂਕਟਰਮਈਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਛਿਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਬੇਹੂਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾਈ ਨੇੜਤਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨ ਕੇ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ

ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਸਨ, ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ 95 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ, ਦੁਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਕਿ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ) ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਇਲਾਕਾ ਹੋਏ, ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਇਕ ਕਲੰਕ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਗਲ ਕੀ, 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਧੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡੇ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਲੱਥੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੋ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਮੁਆਫ ਕਰਨਗੇ। ਵਾਕਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਹ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲਾਹਰ ਨੇ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜਿਆ ਹੈ—ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਫਸਾਦ ਕਰਾਏ ਹਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ, ਟੀ. ਵੀ, ਆਦਿ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤੀਆਂ (ਅਤੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ) ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਿਰਕੂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਅਖਬਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਨਫਰਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ—

ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤਕ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਹਨਾਂ, ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 50 ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਕਾਫੀ ਅਮੀਰ ਹਨ—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਕੇ ਨਵੇਂ ਜ਼ਿਰੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹਾਲੇ ਮੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਧਕੇ ਵਿਰੁਧ ਨਾਰਾਜ਼ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਗੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਸਮੇਤ) ਹਾਲੇ ਤਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ ਥਾਪੀ ਗਈ 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਉੱਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਾਗੀ ਅਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਆਉ, ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏਗਾ? ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖ ਇਥੇ ਆ ਜਾਣ। (ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ—ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਥੇਬੰਦ ਹਨ, ਏਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਖਿਆ ਫੌਰਸਾਂ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ)। ਭੂਗੋਲਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਵੇਖੀਏ।

ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਦੇਸ਼ ਡੀਫੈਂਸ (ਰਖਿਆ) ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨੰਗਾ ਹੋਏਗਾ—ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਤਰ ਵੱਲ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ ਹੈ ਦਖਣ ਵਲ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਰਖਿਆ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਸੁਰਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ।

ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਲਈ ਸਨਅਤ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਰਬ ਪਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਨਅਤ ਵਿਚ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਨਅਤ ਲਈ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਪੰਜਾਬ (ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ) ਪਾਸ ਲੋਹੇ, ਕੋਲੇ ਆਦਿ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਨ (mines) ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਮਿਟੀ ਦਾ ਭੇਲ, ਡੀਜ਼ਲ, ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ ਦੇ ਕੋਈ ਸੋਮੇ ਹਨ—ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਧਾਤੂ-ਜਵ

ਪਿਤਲ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਚਾਂਦੀ, ਸੋਨਾ ਆਦਿ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਲਕੜੀ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਮਾਰਤੀ ਲਕੜੀ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂ ਹਿਮਾਚਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਲੂਣ, ਹਲਦੀ, ਮਸਾਲੇ ਆਦਿ ਬਾਹਰਲੇ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕਲੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਆਰਥਕਤਾ ਖੜੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਕਣਕ ਜਾਂ ਚਾਵਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਗਰੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ-ਭਾਰਤ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਅਨਾਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਏ। ਜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਆਖਰੀ ਦੇਸ਼ ਹੋਏਗਾ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਅਨਾਜ ਖਰੀਦੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਤੋਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਣਕ ਤੇ ਚਾਵਲ ਵੇਚਣ ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਪਾਰ ਲਈ (ਸਮੁੰਦਰੀ) ਬੰਦਰਗਾਹ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪਾਸ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗੀ। ਹਵਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਾਰੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉਪਰੋਂ ਉਡ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸਿਆਸੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੱਤਾ ਭਾਵੇਂ ਮੁਕੰਮਲ ਭੈਰਵੇ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਹੇਗੀ ਪਰ ਕੀ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹਾਂ? ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਸੱਤਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋੜੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਹੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੜਕੇ ਝਗੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖ ਸਕਣਗੇ। ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਆਦਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ, ਔਰਤ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇਗੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਕਰੇਗਾ-ਤੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਅਗਲਾ ਫੌਜੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਅੱਗੇ ਆਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬੰਗਲਾ

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਕੁਝ ਸਾਲ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਰ ਛੇ ਸਤ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਨਵਾਂ ਫੌਜੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਅਗੇ ਆਇਆ ਕਰੇਗਾ।

ਜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂਘਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਪਿਆਰ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਏਕਤਾ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ, ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਹ ਥਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਗੁਰਧਾਮ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੀਰਾਨ ਪਏ ਰਿਹਾ ਕਰਨਗੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੁਨਸ਼ਾਨ ਤੇ ਉਜਾੜ ਪਏ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੈਰ ਜਟ ਸਨ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਰ ਗੈਰ-ਜੱਟ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ 'ਜਾਟ' ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਵਸੋਂ ਗੈਰ-ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜਟ ਹੀ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਮ ਗੈਰ-ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਜੱਟਸਤਾਨ' ਹੀ ਹੋਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਗੈਰ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਅ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।'

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜਿਥੇ ਕਈ ਖਾੜਕੂ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਫਿਰਕੂ ਤੇ ਜਨੂਨੀ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ, ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਸੁਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ, ਹਿੰਦੂ ਸੁਰਖਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਤੇ ਲਾਮ ਨਿਹਾਦ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਗਠਨ (ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਪਰਧਾਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਮਾਰ ਬਿਲੇ ਦਾ ਕੇਵਲ ਵਨ-ਮੈਨ ਸ਼ੋ ਹੈ। ਵਰਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ

ਪ੍ਰਵਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰਕੇ
 ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪੂਰਨ ਹਿਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ
 ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਜਨੂੰਨੀ
 ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ 'ਯਾਦਗਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਤੇ
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੀ ਬੁਨਿਆਦ ਤੋਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਰਖੀ ਗਈ ਥੀ,
 ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਔਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਬਾਈਕਾਟ
 ਕਰ ਦੀਆਂ ਥਾਂ"—ਕਈ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ
 ਦੀ ਨੀਹ' ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੀ
 ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਸਿਖ
 ਇਕ ਵਖਰੀ ਕੌਮ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸੀ।" ਨਿਰਸੰਦੇਹ
 ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ
 ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਵਿਸਵਾਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ,
 ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਟੇ ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਹੀ
 ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਜਨਬੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ
 ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹੈ। ਤੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਜਰਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ।
 ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰ ਚੁਮੇਵਾਰ ਹਨ (ਅਤਿਵਾਦੀ ਸਿਖ ਨਹੀਂ) ਜਿਹਨਾਂ
 ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਕਰਵਾਇਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੱਦ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਖਤਰਾ
 ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਠੋਸ ਮਦਦ
 ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ
 ਛੱਡ ਕੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਲਈ
 ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ
 ਪੂਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਸਕ-
 ਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੂੰ
 ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਚੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ

ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਸਾਰੇ ਵਿੱਤਕਰੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ ।
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਦੇਣੇ
ਪੈਣਗੇ—ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ । ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ—ਆਪਣੀ “ਮਾਂ-ਬੋਲੀ” ਪੰਜਾਬੀ,
ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੋਏਗਾ ਅਤੇ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਹੋਏਗਾ । ਆਪਣੇ
‘ਪੰਜਾਬੀ’ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ.

15 ਜੁਲਾਈ, 86

ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ—ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ (ਸਰਕਾਰੀ) ਸੰਸਥਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ—ਜਨਤਾ ਦੀ ਅਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੋਲਣ, ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੱਬਾਕੇ ਰਖਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ ਡੰਡਾ ਲੈਕੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ) ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵਹਿਸਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਬਾ ਕੇ ਰਖਣ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸੁਤੰਤਰਾ ਲਈ ਘੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਇਤਨੀ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ—ਕੋਈ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਪੁਲਿਸ ਪਾਸ ਚਲੇ ਜਾਓ—ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ—ਪਰ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਫਿਲਾਸਫਰ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। "ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਤੋਂ ਇਤਨਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਿਤਨਾ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ।"

ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਦ ਚਿੰਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਚਲਦੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਜਾਰੀ

ਰਖਿਆ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਅਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਕ ਨੂੰਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਜੋ ਕਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕ ਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ, ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਓ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਲਗਾ-ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿਆਸੀ ਮੁਦਾਲਖਿਤ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਵਧਣ ਲਗੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਕੁਰੱਪਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।—ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ ਵੀ ਆਖਰ ਸਾਡੇ ਭਰਿਸਟ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ—ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਰਪਸ਼ਨ, ਰਿਸ਼ਵਤ, ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਓ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਫਿਰਕੂ ਤਬਕੇ, ਜਿਸਨੇ ਖੁਦ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਜ ਵਾਲੀ ਵਿਸਫੋਟਿਕ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿਰੁਧ ਪਿਛਲੇ 4-5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦਸ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਭਾਗਲਪੁਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਬਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਤਰ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਾਗਪਤ ਵਿਖੇ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗੀ ਵਰਗੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਔਰਤ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਬੇਇਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ “ਝੂਠੇ” ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿਤਾ—ਮਧ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਸਮਾਜੀ ਅੰਸਰਾਂ ਦੀ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ—ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨੌਵੀਂ ਏਸ਼ਿਆਈ ਖੇਡਾਂ ਸਮੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰ ਸਿਖ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫੌਜੀ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਅਫਸਰ ਸੀ, ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ—ਫਰਵਰੀ 1984 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਸਦਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ. ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਫੂਕਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਣੀਪਤ ਵਿਖੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਕੁਟ ਕੁਟਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁੰਡੇ

ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਵੀ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਤਿਆ ਪਿਛੋਂ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਾਜ ਵਾਲੇ (ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ) ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਚਿਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਰੋਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਟਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੁਟੀ ਗਈ ਜਾਂ ਸਾੜ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਮਿਲੀ ਭਗਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਜੁਲਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ-ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੁਕਤਾ-ਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਕਿਥੇ ਸਨ-ਉਦੋਂ ਕਿਉਂ ਚੁਪ ਰਹੇ? ਕਈ ਨਿਰਪੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਕਈ ਜੱਜਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਕੁਕਮਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਗਲ ਮੁਆਫ਼ਕ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਤ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਿਗੜਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿਲਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਦਰਜਨਾਂ ਗੁਣਾ ਵਧ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦਾ ਗਠਨ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਲਈ ਪਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ। 1947 ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ

ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀ ਹੈ। ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਕ ਜਾਂ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ-ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹਕ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਕ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਫਸਾਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਲਗਭਗ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਾਰਨ ਹੋਏ, ਤੇ ਲਗ ਭਗ ਸਭਨਾਂ ਫਸਾਦਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 15 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ) ਪਰ ਉਹ ਜਥੇਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਉਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਰਅਸਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. (ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਫੌਰਸ) ਇਹਨਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹੀ ਗਠਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਪੜਤਾਲੀਆ ਜਾਂਚਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਫੌਰਸ ਵਲੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤਸ਼ਦਦ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ.. ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਗਠਨ ਹੀ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਬਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ, ਕਿ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੀ ਅਸੁਰਖਿਆ ਬਾਰੇ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਈਦਗਾਹ ਵਿਖੇ ਜੁਮ੍ਹੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਭਾਰੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ' ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ, ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਫੌਰਸਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਗਠਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।'

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਜਦੋਂ 1981 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ (ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਾਲਾਤ ਕਾਫੀ ਸੁਖਾਵੇਂ ਤੇ ਨਾਰਮਲ ਸਨ)। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਜਵਾਨ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਹਮੇਂ ਯਹ ਕਹਿ ਕਰ ਯਹਾਂ ਲਾਏ ਥੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਕੋ ਮਾਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਯਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਐਸੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ—ਏਕ ਸਕੂਟਰ ਚਲਾ ਰਹਾ ਹੈ ਤੋਂ ਦੂਸਰਾ ਉਸਕੇ ਪੀਛੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।' ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਗਈ ਸੀ)—ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿਤੀ! ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਦਾਲ, ਬਿਸਕੁਟ, ਸਿਗਰੇਟਾਂ ਆਦਿ ਮੁਫਤ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ—ਹਿੰਦੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਰਖਸ਼ਾ ਲਈ ਇਥੇ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਜਾਣ ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਹਾਲੇ ਤਕ ਵੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਆਦਿ ਲਈ ਜੋ ਥਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਸਰਾਵਾਂ, ਸਕੂਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. (ਸੀਮਾ ਸੁਰਖਸ਼ਾ ਦਲ) ਵੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤੈਨਾਤ ਹੈ, ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੋਮ ਗਾਰਡ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਕੇਵਲ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. (ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ) ਤੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤਜ਼ਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਦਸਲੂਕੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਨ ਹਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਹੈ—ਜੋ ਪਿਛਲੇ 4-5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾ-ਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਕਾਰਨ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਤਿ-ਵਾਦੀ ਤੇ ਵਖਵਾਦੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਿਚ 90 ਫੀਸਦੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ

ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ 1947 ਪਿਛੋਂ ਫਿਰਕੂ ਲੀਹਾਂ ਵਧੀਆਂ ਹਨ—ਪਾੜਾ ਵਧਿਆ ਹੈ—ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਬੜੀ ਹੀ ਨਥੀ ਹੈ—ਇਹ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਆਖਰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। (3) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੈਨਾਤ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਪਾਣੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ, ਇਲਾਕਿਆਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਹਰੇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ (ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਕ ਤਬਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨਾਲ ਧਕਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (4) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਭੜਕਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ (5) ਸਾਡੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਪਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਿਰੁਧ ਜੋ ਭੈੜੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਦੌਸ਼ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਫੌਰਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਗਲਤ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਫੀਸਦੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਹ ਤੰਗ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਜਾਂ ਸਟੇਟਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਭ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰਸੇ ਬਨ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ—ਪੁਛ ਗਿਛ, ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। 17 ਫਰਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਈ ਘੰਟੇ ਫਾਇਰਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਟੀ. ਐਨ. ਚਤਰਵੇਦੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੌਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, 'ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਤਲ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ

ਜ਼ਿੰਨਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਚਤਰਵੇਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।" (ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਨਾਇਕ—ਸਫਾ 148) ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼, ਜੋ ਆਪਦੀ ਨਰਮ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗਾੜਣ ਲਈ, ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਮੌੜ ਕੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਾਂ ਵਖਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦਾ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੈ—ਜੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਹ ਫੋਰਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਬਦਸਲੂਕ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ।

ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੜਕਾਹਟ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ—ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ 7 ਘੰਟੇ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 11 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਸੈਦਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ।

ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਸਕੂਟਰ ਸਵਾਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਜੀਪਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸਵਾਰ ਹੋਣ। ਬਸਾਂ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਾਰਾਂ-ਬਸਾਂ, ਟਰਕਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਗਡੀ ਜਾਂ ਜੀਪ ਆਦਿ ਨੂੰ ਝਟਪਟ ਰਾਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ-ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਵਲੋਂ ਫਰੀਫਿਕ ਜਾਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਪਤਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਆਈ. ਪੀ. ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਾਰੇ ਸਾਥੋਂ ਡਰਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ “ਪਛਾਣ ਪਤਰ” ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦਾ

ਹਾਂ। ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ 1984 ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਛੱਡਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਕੂਟਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਬਣੇ 'ਕਾਰ ਸਟੈਂਡ' ਤੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰਾਮਸਰ ਰੋਡ 'ਤੇ ਹੀ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਗਏ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੀਆਂ ਪਿਕਟਾਂ ਨੇ 'ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ' ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਿਧਾ ਆ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੇਟ ਪਾਸ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਨੇ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ ਵੇਖਿਆ। ਜਲਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਲਾਗੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਪਿਕਟ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਕੂਟਰ, ਜਿਸ ਤੇ ਮੌਰੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੈਸ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ 'ਪਛਾਣ ਪਤਰ ਤੇ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ' ਕਢਿਆ ਤੇ ਦਸਿਆ ਵੀ ਮੈਂ ਪਤਰਕਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਦੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਨਾਂ ਸੁਣੀ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਮੇਰੇ ਡੰਡੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ, 'ਦੌੜ ਜਾ, ਦੌੜ ਜਾ' ਕੋਈ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।' ਕੁਟ ਖਾ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਮਸਰ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਪਿਛੋਂ ਇਥੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪਤਰਕਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੁੰਟਰ ਦੀ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। (ਇਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਬੰਬ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਸੁਟ ਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵਾਂ)।

ਭਾਰਤੀ ਜੰਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੀਡਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਖੰਨਾ ਦੀ ਹਤਿਆ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਸਿਵਲ ਲਾਇਨ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਅੰਦਰ ਕਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ 9 ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ। (ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਆਸਾਮ ਵਲ ਕਿਤੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।)

ਕਿਸੇ "ਬੰਦ" ਦੇ ਸਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਕਰਫਿਊ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਡਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅੰਸਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੁਟੀਆਂ ਜਾਂ ਸਾੜੀਆਂ, ਪਰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਤਮਾਸ਼ਾਈ ਬਣ ਕੇ ਖੜੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਵੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਤੇ ਗੁੰਡਾਂ ਅੰਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਾੜਣ ਜਾਂ ਲੁਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਏ।

ਬਹੁਤਾ ਦੂਰ ਨਾ ਜਾਈਏ—ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਹੀ
 ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੋਹਲਨਤ ਵਿਖੇ 8 ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਦੇ
 ਰੂਸ ਵਜੋਂ 21 ਜੂਨ ਨੂੰ "ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੰਦ" ਦੇ ਸਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ ਦੀ
 ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ 5 ਜਾਂ 6 ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛੁਰੇ ਮਾਰੇ
 ਗਏ, ਪੰਜਾਬ ਰੈਡਵੇਜ਼ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਦਿਨ ਪਥਰਾਉ ਹੁੰਦਾ
 ਰਿਹਾ—ਖਾਲੀ ਬੋਤਲਾਂ ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਸੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ—ਦੋ ਦੇਸੀ ਬੰਬ ਵੀ ਸੁਟੇ
 ਗਏ—ਪਰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਕਟੜਾ ਦੁਲੇ ਵਿਖੇ
 ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ੂਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇਕ ਏ. ਐਸ. ਆਈ. ਤੋਂ
 ਰਾਈਫਲ ਖੋਲ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ।
 ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ
 ਕਰ ਦਿਤਾ—ਹਾਰ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਟਰੈਫਿਕ ਤੇ ਰਹੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬੁਲਾਏ ਜਿਹਨਾਂ ਪਿਛੋਂ
 'ਆਤਮ ਬਚਾਓ' ਲਈ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਜਵਾਨ ਮਾਰਿਆ
 ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜੇ ਤੇ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਫਿਓ ਲਗਾਣਾ
 ਪਿਆ। ਜੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ
 ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ—ਇਸ ਵਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ
 ਵਿਗਾੜਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਸ ਅਤੇ ਲਾਗੇ ਸੀ ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ
 ਪਰਧਾਨ ਸ. ਹਰਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਮੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਗੋਲੀ ਚਲਾਕੇ ਸਖਤ
 ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਹਸਪਤਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੂਠੇ ਪਿਸਟੋਲ ਆਦਿ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹੇ—ਜੇ
 ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ
 ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਬਚ ਹੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 27 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਜੋੜਾ ਵਿਖੇ
 ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਦਾ
 ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਮੁਕਤਾਵਾ ਲੈਕੇ
 ਆਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤਾ—ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ
 ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ
 ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਉਸਦੇ ਘਰ ਲਾਗੇ ਆਈ, ਤਾਂ
 ਉਸ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਲੁਟੇਰੇ ਲੁਟਣ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ

ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅੰਤਵਾਰ 22 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 38 ਬੰਦੇ (ਹਿੰਦੂ) ਕਰਫਿਓ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਪਕੜ ਕੇ ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਮਾਰ ਧਾੜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ 25-30 ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ, ਉਥੇ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ 6-7 ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਟ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਹ 38 ਬੰਦੇ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਛੁਡਵਾ ਲਏ। ਇਹ ਵਾਰਦਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਕਬਜ਼ਿਰੀ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਮੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਜਿਹੜੇ 38 ਬੰਦੇ ਛੁਡਵਾਏ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਸਫੈਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਹੀ ਜਵਾਨ ਸਨ, ਜੋ ਮਾਰ ਧਾੜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਨਗਰ ਕਾਂਡ ਵਿਚ 11 ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੇ 9 ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਸਨ—ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਰਮੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੂਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਦਪੁਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਮੁੰਡੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ?— ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਕੁਟਮਾਰ ਨਾਲ ਪਈਆਂ ਲਾਸਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਕੁਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਕੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਕਥਿਤ ਸਮਗਲਰ ਨਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਕੜਿਆ ਸੀ, ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਅਡਿਆਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਭਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ.

ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਫੁਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਡਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕਈ ਵਰਕਰ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ, ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਯਹ ਹਮਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਹੈਂ'।"

ਤਰਨਤਾਰਨ ਲਾਗੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਮਥਰੇਵਾਲ ਜੂਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਅਤਿ-ਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਪਿਕਟ ਇਥੋਂ ਮਸਾਂ ਹੀ ਇਕ ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿੰਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ, 'ਹਮ ਨੇ ਸਮਝਾ ਕਿ ਕਿਸੀ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਮੇਂ ਪਟਾਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੈਂ'।

ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਜੀਪ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪੁਆ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਡਰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਗੇ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਰਾਹ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਰ ਤੀਵੀਆਂ ਵੀ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਤੀਵੀਆਂ ਵੇਖਣ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਸ ਕਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਲਈ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘੰਟਾ ਘੰਟਾ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਆਦਿ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਕਪੜਾ ਕਢਵਾ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਕਿੰਨੀ ਬਹਾਦਰ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਨਵੰਬਰ 1985 ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ 30-35 ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਪਿੰਡ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਵਿਖੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਟਿਊਬਵੇਲ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਗਈ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਟੋਨ ਗੰਨ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਹੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ—ਸਾਰੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਐਸ. ਪੀ. ਸਮੇਤ) ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਟ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਇਥੋਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਹ ਕੁਝ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ

ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜੇ। ਅਸਲੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ 50-60 ਤੋਂ ਉਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਕੇਵਲ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਮਰਦੇ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੁੰਦੇ। ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਹਿਟ ਲਿਸਟਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਪਕੜੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹੀ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਅਧੀਨ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਸਿਖ ਹਨ (ਭਾਵੇਂ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਗੈਰ-ਸਿਖ ਹਨ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਫੌਜ ਜਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੂੰ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੈਨਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਰਚੀਆਂ ਜਾਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਦੁਪ ਧੌਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਲਗਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਈ ਉਦਹਾਰਣਾਂ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਸੀਏ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ, ਦੋਸਤੀ ਆਦਿ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ 39 ਸਾਲ ਤੋਂ ਧਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਈਮਾਨਦਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਰੇਕ ਦਾ ਖੂਨ ਖੌਲ੍ਹਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਧਕੇ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮ ਦੇਖਕੇ ਸਟੇਨਗ੍ਰਨ ਚੁਕ ਲਵਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਹ ਧਕੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ, ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ

ਤੇ ਵਖਵਾਦੀ ਦਾ ਲੇਬਲ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਡਿਸਮਿਸ ਹੋਏ ਜਾਂ ਭਗੌੜੇ ਸਿਪਾਹੀ ਹਨ। ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਰਦੀ ਪਾਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਹੋ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਤਾਂ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਣਗੇ। ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਾਇਆ ਲਾਗੇ 5-6 ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਵਰਦੀ ਪਹਿਣ ਕੇ ਕੋਈ ਵਾਰਦਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਹੋਰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਆਓ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਕੰਮਾਂ-ਡਿਊਟੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਈਏ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ 28 ਥਾਣੇ ਹਨ। (ਨਾਰਮਲ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 1/5 ਅਪਰਾਧ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ) ਹਰ ਥਾਣੇ ਵਿਚ 20 ਤੋਂ 25 ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ 5 ਹੈਡਕਾਂਸਟੇਬਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 4 ਸਿਪਾਹੀ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਥਾਣੇ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਦੋ ਮੁਨਸ਼ੀ ਇਕ ਡਰਾਈਵਰ, ਦੋ ਬੰਦੇ ਡਾਕ ਤੇ 3 ਜਾਂ 4 ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ, ਗਵਾਹੀ, ਪੇਸ਼ੀ ਆਦਿ ਲਈ, ਦੋ ਸੰਮਨ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨ ਲਈ-ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਿਪਾਹੀ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਪਾਸਪੋਰਟ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਜਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਲਈ, ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਦੋ ਬਾਵਰਚੀ ਖਾਨੇ ਲਈ ਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਫੁਟੀ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਟਰੈਫਿਕ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਮੰਤਰੀ, ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਅਫਸਰ ਦੌਰੇ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਸੁਰਖਸ਼ਾ ਲਈ ਵੀ ਸਿਪਾਹੀ ਤੈਨਾਤ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਥਾਣੇ ਵਿਚ 60-65 ਪਿੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਵੱਜੋ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਟਾਫ਼ ਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਜਿੰਨਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ 25-30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 5-6 ਸਾਲ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਵੀਆਂ ਤਰਕੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ

ਨਾਲ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧੇ। ਹਰ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਲਗ-
ਭਗ 16 ਤੋਂ 18 ਘੰਟੇ ਡਿਊਟੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ 30 ਤੋਂ 50 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਰਾਈ-
ਫਲਾਂ ਹਨ-ਮਸੀ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਗਡੀਆਂ ਵੀ
ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ, ਸਕਟੂਰਾਂ ਜਾਂ
ਕਾਰਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਨਵੀਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਕੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦੇ
ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ
ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਭੱਤੇ ਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਆਦਿ
ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ 8 ਘੰਟੇ
ਡਿਊਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ 9 ਘੰਟੇ ਹੋ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ
ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਨਵੀਨ ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਉਹ 100 ਗਜ਼
ਵੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਗਡੀ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਰਦਾਤ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ 8 ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ
ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਦੋ ਬੰਦੇ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ
ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੁਕਮਰਾਨ
ਸਮਝਦੇ ਹਨ—ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ—ਕਹਿੰਦੇ
ਹਨ, 'ਹਮ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਪਰ ਹੀ ਯਹ ਕਾਮ ਕਰੇ ਗੇ।' ਹੋਰ ਤਾਂ
ਹੋਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੋ ਜ਼ਿਲਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵੀ ਹਨ, ਵਲੋਂ
ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਫਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ।
ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀ ਨਮਕ ਮੰਡੀ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ
ਜਦੋਂ 'ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ' ਦਿਖਾਕੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, 'ਡੀ. ਸੀ. ਵੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹੈ—ਕਰਫਿਊ
ਲਗਾ ਕਰ ਆਪਣੇ ਗੁੱਡੇ ਕੇ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ ਦੇ ਦੇਤਾ ਹੈ।' ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ
ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਕਰਫਿਊ ਪਾਸ ਫਾੜ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿਤੇ—ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ।

ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਟਾਰਚਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਬਹੁਤੇ ਹਨ। ਮਾਫੀ ਜਿਹੀ ਗਲ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੈਨਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਮਾਰਧਾੜ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਫੌਰਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਕੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ ਉਹ ਅੱਖ 'ਚ ਪੁਛੇ ਨਹੀਂ ਰੜਕਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਵਈਆ ਚੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਅਤੇ ਕੁਟਮਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਹੋਰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੁਲਵਾ ਲਈ। ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਲੁਭਾਈ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਗਿਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਸ਼ੇਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਅਗੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਲਗਭਗ 20-22 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ 80 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਲੀ ਆਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਚੌਂਕੀ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਧਾਣਾ ਬਣਾਕੇ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਗਡੀਆਂ, ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈਟ, ਨਵੀਨ ਹਥਿਆਰ ਆਦਿ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੋਰ ਫੋਰਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਥਾਂ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਰਾਈਫਲ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਨਿਰਪੱਖ ਫੋਰਸਾਂ ਤੈਨਾਤ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ—ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ।

ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ—1

“ਕਾਰ ਸੇਵਾ” ਬਾਰੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ

ਆਖਰ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸੀ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਰਲਵਾਂ ਮਿਲਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਫ਼ਬੰਦੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਟੁਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀ ਹੋਏਗਾ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗਲ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਅਜ ਵਾਲੀ ਨਾਜ਼ਕ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਉਸਦਾ ਆਰੰਭ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ “ਕਾਰ ਸੇਵਾ” ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਉ, ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਲ ਚਲੀਏ।

ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਕੌਮੀ ਸੁਰਖਿਆ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ 17 ਜੂਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਜੀਤਾ, ‘ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਫੌਜੀ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਢਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤੇ

ਬਾਕੀ ਖਸਤਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਏ। ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਰਖਿਆ ਜਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਏ।” ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਤ ਰਖੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਗਲ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਨਿਹੰਗ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ 'ਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ, ਵਿਖੇ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫਤੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਧਰ ਫੌਜੀ ਪਹਿਰੇ ਹੇਠ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। 29 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਦੁਧ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ‘ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ’ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਸਟੇਜ ਖੋਹ ਲਈ। ਬੜੇ ਗਰਮ ਗਰਮ ਭਾਸ਼ਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਉਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਉਤੇ ਫੌਜ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਅਤੇ 300-350 ਦੇ ਕਰੀਬ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਮਾਰਚ 1985 ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਫਤੇ ਜੇਲਾਂ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਤੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ 13 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਜਾਏਗੀ ਜਾਂ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਜਾਏਗੀ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਇਹ ਇਕ ਪੰਥਕ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ।" ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ। ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਵਾਲ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ (ਮੈਂ ਦੋਨੋ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ) ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਜਾਏਗੀ। (ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਪੰਥ ਬਣ ਗਏ) ਸੰਤ ਜੀ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਦੌਰਾਨ ਗੜਬੜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਏ ਸਨ। ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਆਮ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਪਿਛੋਂ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਵਿਤਰ ਨਗਰੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ 30 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ 14 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ "ਕਾਰ ਸੇਵਾ" ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੀਟਿੰਗ ਨਾਂ ਬੁਲਾਈ ਗਈ। ਫਿਰ ਸੰਕੇਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ 29 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਲਾਈ ਜਾਏਗੀ, ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਅਜਲਾਸ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ "ਸ਼ਹਾਦਤ" ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾ-

ਉਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਿਨ੍ਹ ਪਾਤਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਜੰਗਲੇ ਤੌੜ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਟੈਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਆਪਣੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਪਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਝੇ ਰਹੇ। 29 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ, ਪਰ ਉਹ ਪਰਧਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਫਿਰ ਚੁਣ ਲਏ ਗਏ। ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਗੱਲ ਫਿਰ ਅਖੋਂ ਪਰੇਖੇ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ 24 ਜਾਂ 25 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਦਾ “ਬੱਚਨ” ਦਿਤਾ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿਮ ਕਮੇਟੀ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤਾਂ ਟੈਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਕਿਉਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ‘ਕਾਰ ਸੇਵਾ’ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਿਉਂ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਲਈ ਉਹ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੇ 29 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ‘ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ’ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਟੈਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 27 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਟਕਸਾਲ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ‘ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ’ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਜੁੱ ਨਹੀਂ ਸਰਕੀ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ 14 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਡਾਕਖਾਨੇ ਲਾਗੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ‘ਕਾਰ ਸੇਵਾ’ ਬਾਰੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਸਬ-ਆਫਿਸ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ 2/3 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ‘ਕਾਰਸੇਵਾ’ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ

ਚਿੰਤੀ ਹੁਣ ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੱਖ ਖਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਆਰੰਭੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 19 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਲੜਕਾ ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ (Provoke) ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਬੈਠ ਕੇ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਦਸੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਖੀ, ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਨ-ਮਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਐਲਾਨ 22 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੱਦੀ ਗਈ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰੰਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਭੂਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਪਟਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਤਾਂ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਫਲੈਗ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁਧ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਪਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, 'ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ—ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?'—ਥੈਰ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਤੋਂ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਪੰਜ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਟਕਸਾਲ ਅਗੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ— 2

“ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ” ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਦੌਰ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ 26 ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ‘ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ’ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੇਵਲ “ਕਾਰ ਸੇਵਾ” ਬਾਰੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ ਮਿਥੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ‘ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ’ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹਿਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਆਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਪਰਕਰਮਾ ਤਾਂ ਕੇਸਰੀ ਪੱਗਾਂ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਦੁਪਟਿਆਂ ਨਾਲ ਠਾਠਾ ਮਾਰ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਟੱਕ ਲਗਾਕੇ, ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹੁਣ ਦੀ “ਕਾਰ ਸੇਵਾ” ਦਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲਾਂ ਸਨ :—

(1) ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (ਜਿਸ ਲਈ ਖੁਦ ਸਿਖਾਂ ਨੇ 1920 ਤੋਂ 1925 ਤਕ ਬੜਾ ਲੰਬਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ) ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰਾ ਗਈ ਸੀ, ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

(2) ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਂਡ ਗਰੰਥੀ ਗਿ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਗੱਦਾਰ' ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

(3) ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਥਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਇਕ ਪੰਜ-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ 150-ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀਅਟ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਇਸ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

(4) ਸਮਾਗਮ ਨੇ ਇਹ 'ਸਪਸ਼ਟ' ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਸਿਖ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ "

ਸਮਾਗਮ ਨੇ 'ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਅਤੇ 'ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ' ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ।'

(5) ਰਾਜੀਵ-ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

(6) ਗੁਰਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸਨੇ ਕੁਝ ਦਰਬਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ, ਸਿਖ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਡੈਮਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਖ ਮਾਰੂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ, ਆਤੰਕਵਾਦੀ ਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆਂ । ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ, ਸਿਖ ਗੁਰਧਾਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ।”

“ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੁਹਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਦਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ । ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੇਚਣ ।”

(7) ਸਮਾਗਮ ਨੇ । “ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ” ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਵਿਰੋਧੀ ਖਬਰਾਂ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਰਸਾਲੇ ਛਾਪਣ ਲਈ ਪਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ “ਗੱਦਾਰ” ਲੀਡਰ ਜੋ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ‘ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ, ਟੋਹੜਾ ਸਿੱਖ ਗੱਦਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਟੱਲੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗਦਾਰ ਟੱਲੇ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਮੂੰਹ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ।” ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਕਲ ਦਾ ਸੱਪ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਵੀ ਗਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਇਕ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵੀ ਲਹਿਰਾਏ । ਅਗਲਾ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਗਿਆ ।

ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸਟਪਟਾਇਆ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ 28 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾਈ । ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਇਕੱਠਰ ਹੋਏ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ 16

ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਬੁਲਾ-
ਲਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਨ,
ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕਤਰ ਸ. ਉਂਕਾਰ ਸਿੰਘ ਪਤੇ ਨੰਗਲ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ
ਸਪੁਤਰ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਦਲੀਪ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। 'ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ' ਜਾਂ ਖਾੜਕੂ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨ
ਦੇ ਡਰੋਂ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ
ਸਮਾਗਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮਤੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ,

'ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ
ਸੇਵਾ ਦੇ ਆਰੰਭ ਸਮੇਂ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦ੍ਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆ
ਕੁਝ ਮਨ-ਮਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹੁੜਮੱਤ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾਪੰਥ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ
ਮੋਟਣ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਖੌਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ
ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਸਿਖ ਰਵਾਇਤਾਂ
ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ
ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਸਾਂਝੇ ਪੰਥਕ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ
ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸ ਸੀਨਾ ਜ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ
ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਜਾਇਜ਼ ਦਖਲ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ
ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਰਚਲਤ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸੰਮਤੀ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਦੀ
ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ, ਸਰਾਸਰ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿਖ ਧਰਮ ਤੇ
ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਦੋਖੀ ਤਾਕਤਾਂ
ਦੇ ਹਥ ਠੱਕੇ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਪੰਥ ਨੂੰ ਖਾਨਾ ਜੰਗੀ ਵਿਚ ਉਲਝਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਭਰਾ-ਮਾਰੂ ਫਸਾਦ ਕਰਵਾਕੇ ਪੱਕੀ ਦੁਫੇੜ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਰ-
ਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ
ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਨੰਗੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ
ਨਾਲ ਹੁਲਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਡਰ-ਭੈ, ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ
ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਨਿਖੁਟ ਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਸੱਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਬੁਰਫਾਗਰਦੀ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਸਤਿਕ ਤੇ ਨਕਸਲੀਏ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਸੁਕਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਿਰਕਣੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਹੁਣ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੇ 26 ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਤੇ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਨਤਾ ਨਾ ਦੇਣ । ਇਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਦਖਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭੰਗ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ । ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਵੀ ਕਦਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ।'

ਸਮਾਗਮ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ' ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ 'ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੌਤੇ' ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿਤਾ ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ 26 ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਸੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਣ ਕਰਦਿਆਂ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ 'ਫੋਰਸ' ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫੋਰਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਭਜਦਿਆਂ, 13 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿਤਾ (ਜੋ 2 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ) । ਇਸ ਤੇ ਟਿਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਸ੍ਰ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਸੀ, 'ਸਰਦਾਰ ਟੋਹਤਾ' ਨੇ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਲਾਹ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।'

ਅਕਾਲੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਤੋਂ "ਆਜ਼ਾਦ" ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੱਥੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਵਰਕਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਜਾਅਰਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਕਈ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਪਿਛੋਂ ਖੁਦ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਿਕੜੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਯੁੱਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਤਿਖੇ ਮਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ (ਅਗਲੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਕਰ ਕਰਾਂਗੇ) ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਢਾੜ ਹੋ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਤਿਖੇ ਮਤਭੇਦ ਉਭਰਣ ਲਗੇ।

ਮਿਥੇ ਗਏ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ 13 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਲੋਂ "ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ" ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਜ਼ਰੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬੜੀ ਹੀ ਘਟ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਮਤੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੈਰਾ ਇਹ ਸੀ— "ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੀ ਕਿ 'ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ।' ਇਸ ਸਟਕਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਛੇੜਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜ ਦਾ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਸੰਮੂਹ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ 'ਸਿੱਖਾਂ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ ਲਈ' ਅਤੇ 'ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਜੂਝਦੀਆਂ ਰਹਿਣ।"

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਬੋਲਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ

ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਐਕਟਿੰਗ "ਜਥੇਦਾਰ" ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 5 ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਲੀ ਵੇਲੇ ਅਗਲੇ "ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ, ਹੋਣ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਗਏ।

ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ-3

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਦੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋ ਧੜੇ, 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ, ਅਤੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ 26 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਸਰਬਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ । ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਹੋਡ ਗਰੰਥੀ ਸਨ ।

ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਰਖਣਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਇਤਨੀ ਨਿਤਾਨੀ, ਬੇਬਸ ਅਤੇ ਸਾਹਸਹੀਨ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ—ਨਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੀ 'ਮੌਮ ਦੀ ਨਕ' ਜਾਂ 'ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਧੋ' ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੋਇਆ । ਜੇਕਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪਛਾਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ 'ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ' ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ 'ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ' ਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਓਵਰਹਾਲ ਕਰਨ

ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਬਰਾਏ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸ. ਸੂਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪਿਛੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਬਣੇ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸਦਗਰਮੀਆਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਕੋਈ ਲੀਡਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਵਰਕਰ ਇਥੇ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਧਰ ਆਉਣ ਨੂੰ ਜੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ । ਦਫਤਰ ਦਾ ਸਟਾਫ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਿਕੜੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਪਿਛੋਂ ਤਿੱਖੇ ਮਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਇਹ ਫਰਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਹਲੋਂ ਧੜੇ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਸੁਪਰੀਮ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੁਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ "ਜਥੇਦਾਰ" ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਖਣਾ ਸੀ ਕਿ 5 ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਤੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ ਗਠਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਲਗਭਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਲਗੇ । ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ "ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਟ" ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗਲ ਬਣ ਗਈ ਸੀ । ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਜੋ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਏ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਹਲੋਂ ਧੜੇ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਤੇ "ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ—ਪੰਥਕ ਫੰਡਾਂ" ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ "ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ" ਤੇ "ਕੁਨਬਾ ਪਰਸਰੀ" ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ । ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਕਟੜ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਸਪੁੱਤਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਹੁਣ ਜਿਹੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ

ਦਲ ਦੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ "ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ" ਕਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਧਰਮੀ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਦੌੜੇ, ਤਾਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 'ਵਫ਼ਾਦਾਰ' ਰਹੇ—ਉਹਨਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਸਨਾਖਤ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੁਕਰ ਰਹੇ ਹਨ—ਅਤੇ ਇਸ "ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ" ਦੇ "ਇਨਾਮ" ਵਜੋਂ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਤਰੱਕੀ ਲੈ ਕੇ "ਸੂਬੇਦਾਰ ਤੋਂ ਕੈਪਟਨ" ਬਣ ਕੇ ਪੂਰੀ "ਪੈਨਸ਼ਨ" ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਪਰਧਾਨ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਸ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਦੀ ਕਨਵੀਨਰਸ਼ਿਪ ਹੇਠਾਂ 11 ਮੈਂਬਰੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਜੋ 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਮੰਡਲ ਬਣਾਇਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਲੌਂ ਤੇ 'ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ' ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੀਡਰੀ ਚਮਕਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੌੜੇ ਰਾਜਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ। 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਮਤਭੇਦ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਪਰਵਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁਧ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੌਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਸਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 24 ਅਤੇ 25 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਿਤ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਕਦੀ ਕਦੀ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ" ਵਲੋਂ ਫੌਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਥੇ ਛਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਮਤਭੇਦ ਸਨ, ਪਰ ਕਈ ਗਲਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਧੜੇ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ 'ਗਦਾਰਾਂ' ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਗਰਦਾਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਟੁਟਣ ਜਾਂ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਬਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਸਗੋਂ ਤੌੜਣ ਦੇ ਸੁਪਣੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ—ਉਹ ਸਿਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ ਅਤੇ 'ਸਿਖਾਂ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ' ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਹ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਬੈਂਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਇਥੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਲਗੇ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਬਿਆਨ ਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਇਕ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਪਿਛੋਂ ਸਥਾਨਿਕ ਪਤਰਕਾਰਾਂ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਈ ਸਿੱਖ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਤਭੇਦ ਵਧਣ ਤੇ ਫਿਰ ਲਗਭਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਧੜੇ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲਗਾ। ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਪਤਰਕਾਰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਹੁਣ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸੁਧਾਰਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਪਣਾ ਰਵੱਈਆ ਬਦਲਿਆ।

ਐਤਵਾਰ 27 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ 5-ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਦੋ ਵਜੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ। ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾਕੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣਗੇ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੋ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਛੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਪਤਰਕਾਰ ਹੀ ਗਏ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਦੋ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ

ਸੀ। ਢਾਈ ਵਜੇ ਤਕ ਉਡੀਕ ਕੇ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 47, ਜਿਥੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਪਤਰਕਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਆ ਗਏ—ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਗਏ, ਪਰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲਾਗਲੇ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਵਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਆਇਓ। ਫਿਰ 4-30 ਵਜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗੀ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੇ ਚੇਤੰਨ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਮਾਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ—ਖਬਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ—ਬੜੇ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹਰ ਖਬਰ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ—ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗਈ ਖਬਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ “ਗਲਤ” ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਪਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਦੇ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ 28 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ 29 ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਨਹੀਂ ਛਪਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਪਦੀ ਸੀ। 29 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਵੇਰੇ 10-30 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ 11-30 ਵਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ (ਸਿੱਖ) ਪਤਰਕਾਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ—ਦੋਨੋਂ ਕੌਮੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਰੀਪੋਰਟਰ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 44, 45, 46, 47 ਵਿਚ ਆ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 44 ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ—ਦੋ ਦੋ ਸੰਗਤਰੇ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਪਿਛੇ ਬਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਪੈਂਟਾਂ ਬੁਸ਼ਰਟਾਂ ਆਦਿ ਪਾਈਆਂ ਸਨ—ਦਾੜੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ। ਸਭ ਨੇ ਸਰੋਦ ਚੌਲੇ ਪਹਿਣੇ। ਸ਼ਬਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਜਿਹੀ ਕੇਸਰੀ ਪਗ

ਬੰਨ੍ਹੀ—ਦਾੜ੍ਹੇ ਖੋਹਲ ਦਿਤੇ—ਗਲ ਵਿਚ ਸਫੈਦ ਜਾਂ ਕੇਸਰੀ ਦੁਸਾਲੇ ਪਾਏ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 46 ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਰੀਆਂ ਵਿਛੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਖੜੋਕੇ ਅਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿਚਵਾਈਆਂ। ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਏ ਫੋਟੋ ਗਰਾਫਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਜੋ “ਪੰਥਕ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ” ਦੇ ਛਪੇ ਹੋਏ ਪੈਡ ਤੇ ਸੀ। ਇਹ 10—ਸਫੇ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਵੀ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਪਰ ਜਾਂ ਦਸਖਤਾਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਤਾਰੀਖ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪਰ ਅਜ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਪਾ ਲਉ। ਐਲਾਨ ਨਾਮੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਪੈਰ੍ਹੇ ਇਹ ਹਨ :—

“1699 ਈ. ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਫੇਰ “ਧਰਿ ਤੇਜ਼ ਕਰਾਹ” ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ‘ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ’ ਦਾ, 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦੇ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਜ ਦੇ ਸੁਭਾਗ ਦਿਹਾੜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਅਪਣਾ ਘਰ ‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਥੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ, ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਅਤੇ ਚੌਕੀਆਂ ਸਦਾ ਲਈ ਅਟਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਥੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ।

‘.....’। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੀ ਰੱਜ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ‘ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ’ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦੁਹਰਾਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਹਕੂਮਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਚੀਨ, ਕਨੇਡਾ ਆਦਿ ਸਭ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਾਜਸੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਰਾਜਸੀ ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ”।

“ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਤੋਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।”

“ਸਭ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੱਤਭੇਦ ਪਿਛੇ ਪਾ ਕੇ ਪੰਥਕ ਏਕੇ ਦਾ ਸ਼ਬੂਤ ਦੇਣਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।”

“ਰਾਜ ਦੇ ਉਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਪਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪਰਵੁਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।”

“‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਗਵਾਹ ਸੰਬੰਧ ਬਨਾਉਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਵੇਗਾ।”

“‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ’ ਜਿਸ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰਾਇਨ-ਚੀਫ ਜਰਨਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹਨ, ਇਹ ਫੋਰਸ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਡਿਫੈਂਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿੰਦੂ (ਨਿਊਕਲਸ) ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ।”

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸਥਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕਿ ਸਭ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ

ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਹੋਏਗੀ । ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲੇਗਾ ।

ਜਦੋਂ 29 ਅਪਰੈਲ ਦੀ ਮਹਤੱਤਾ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਹੋ ਕਿਹਾ, “ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ, ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ।” ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੇ ਦਿਤੇ ।

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਆ ਗਏ ।

ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੀ ਖਬਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ—ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ. ਅਤੇ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੇ ਝਟਪਟ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਆਕੇ ਖਬਰ ਫਲੈਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦਾ ਅਗੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਭ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਖਬਰਾਂ ਦਾ ਵਟਾਦਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ 15-20 ਮਿੰਟ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. (ਲੰਦਨ) ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਖਬਰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਤੇ ਦਿਲੀ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਫੌਰਨ ਲੰਡਨ ਭੇਜ ਦਿਤੀ। ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀ ਯੂ. ਪੀ. ਆਈ. (United Press International) ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ—ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਬਰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ (ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਜਾਂ. ਅ. ਈ. ਬੀ. ਰਾਅ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਵੀ ਪਲ ਪਲ ਸਾਰੀ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ 'ਲਿੰਕ' ਵੀ ਹਨ। ਸੋ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਵਜੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰ, ਸਾਰੇ ਲੀਡਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪਾਸ ਇਹ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ ਉਸ ਦਿਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਮੀਟਿੰਗ

ਦੌਰਾਨ ਖਬਰ ਮਿਲੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਸਫੋਟਿਕ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਲੋਂ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਿਤ ਦਿਨਦਿਹਾੜੇ ਹੁੰਦੇ ਕਤਲਾਂ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਬੜਾ ਚਿਤਾਤੰਤਰ ਸੀ। ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ 'ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ਦ' ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਅੰਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਬਾਰੇ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਖਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਕਤਰੇਤ ਪਹੁੰਚੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਜਾਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ। ਸ੍ਰੀ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ—ਸ਼ਾਇਦ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਵਲੋਂ ਮਿਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ 'ਰਾਤ 11 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰਖਿਆ ਬਾਰੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਰੂਨ ਨਹਿਰੂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਵੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਰੂਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਤੜਕੇ ਜਿਹੇ, 3-4 ਵਜੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਰਨਲ ਸ੍ਰੀ ਜੇ.ਐਫ. ਰਿਬੇਰੋ, ਜੋ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਸਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਲਾਏ ਗਏ, ਨਾਲ ਵੀ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਇਥੇ ਅੰਤਮ ਛਹਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ ।

30 ਅਪਰੈਲ ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ (ਸਿੱਖ) ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਲ ਗਏ । ਸ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਡਾਕ-ਖਾਨੇ ਲਾਗੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਗੁਪਤ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ । ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਸਥਾਨ ਤੇ ਤਾਰੀਖ "ਗੁਪਤ" ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੰਜ ਸਕਤਰਾਂ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਬੀਬੀ ਬਿਮਲ ਖਾਲਸਾ, ਭਾਈ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਅਤੇ ਸ: ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਵਖ ਵੱਖ ਵਿੰਗਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਵੀ ਬਰਤਰਫ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ । ਪਿਛਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਤੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ' ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ—ਅਤੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਸਣਗੇ ।

ਅਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ । ਭਾਵੇਂ ਅਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸੀ । ਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਭੀੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਅਸੀਂ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਲ ਆਏ । ਇਥੇ ਭਾਈ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ । ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਲ ਹੀ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ । ਸਾਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ, ਉਹ ਪੰਜੇ ਹੀ ਪੈਂਟਾਂ ਬੁਸ਼ਰਟਾਂ ਪਹਿਣ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ । ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕਿਤੇ 'ਅੰਡਰਗਰਾਊਂਡ' ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ—ਕਧ ਓਹਲੇ ਪਰਟੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ । ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਪਤਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫਲਾਂ ਪਤਰਕਾਰ ਸਰਾਂ ਵਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਭਾ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਭਾ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁ: ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ ।

ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧੜੇ) ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ ।

ਉਹਨਾਂ ਸਾਨੂੰ 3-30 ਵਜੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ 4 ਕੁ ਵਜੇ ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਲ ਆਇਆ—ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਸੀ। ਬੈਂਕ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ—ਮੈਂ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਚੈਕ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਡਰਾਫਟ ਬਨਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰਾਂਪੀ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ—ਉਹਨਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗਲਾਂ ਪੁਛੀਆਂ—ਉਹ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਪੜ੍ਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ 4-25 ਤੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ। ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਮੁੜਣ ਲਈ ਸਕੂਟਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮੀ 5.00 ਵਜੇ ਐਸ. ਪੀ. ਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੁਣੇ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪੁਛ ਜਾਵਾਂ, ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਧਰ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਕੋਤਵਾਲੀ ਆਇਆ, ਐਸ. ਪੀ. ਸਿਟੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਥਾਨਿਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਦਿ ਖੜੇ ਸਨ—ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਗੌਹ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲਗਾ—ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਰ ਫੋਰਸ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਰਾਤ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਘਰ ਜਾ ਸਕੀਏ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜ ਜ਼ਰੂਰ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ: ਰਮੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਪੁਲਿਸ, ਸ੍ਰੀ ਪੂਰਨ ਚੰਦ ਡੋਗਰਾ, ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਸ: ਐਸ. ਐਸ. ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਐਸ. ਪੀ. ਸਿਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਕਾਹਲੋਂ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤੇ ਝਟ ਹੀ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਗਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਹਰ ਮੈਂ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਵਾਲੀ ਗਡੀ ਵੇਖੀ—ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਰਫਿਊ ਲਗਣ ਬਾਰੇ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਪੁਛਣ ਲਈ ਮੈਂ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਸ੍ਰੀ ਸੁਮੀਰ ਕੁਮਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਫਿਊ ਲਗਣ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, “ਹੁਣੇ ਜਾਕੇ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕਰ ਆਓ” ਮੈਂ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ

ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਕਰਫਿਊ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ
 "ਇਸ ਆਰਡਰਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਲਗ ਵੀ ਚੁਕਾ ਹੈ।" ਆਰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ
 ਤੋਂ ਲਗ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਖੁਦ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਫੌਜੀ
 ਕਾਰਵਾਈ ਤਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਘੰਟਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ
 ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਰਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆ। ਮੈਂ
 ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਜਾਂ
 ਘਟੋ ਘਟ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਦੋਸਤ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਓ, ਪਰ ਮੇਰੀ
 ਗਲ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਮੰਨੀ। ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ
 ਫੌਜੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਉਧਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘਰ
 ਬਾਹਰ ਵੀ ਫੌਜ ਨੇ ਲੁਟ ਲਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ,
 'ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇਰੀ ਗਲ ਮੰਨ 'ਲੈਂਦੇ'। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ
 ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿਤਾ, 'ਹਰਬੀਰ, ਯਾਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ
 ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੇ ਹਨ।" ਹੁਣ ਵੀ ਕੰਪਲੈਕਸ
 ਅੰਦਰਲੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਦੋਂ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਚੇਤਾਵਨੀ ਕਰਦੇ ਕਿ
 ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਦੇਣਾ, ਅਗੇ ਵਾਂਗ ਨਾਂ
 ਮਰਵਾ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਕ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਰ ਹੋਏਗਾ,
 ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਾਹਰ ਰਖ ਲਓ।"

ਮੈਂ ਕੋਤਵਾਲੀ ਤੋਂ ਸਕੂਟਰ ਚੁਕ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਲ ਦੌੜਿਆ ਕਿ ਸਭਨਾਂ
 ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਆਵਾਂ ਕਿ ਅਜ ਰਾਤੀਂ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਏਗਾ। ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ
 ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗਡੀ ਕਰਫਿਊ ਬਾਰੇ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਮੇਰੇ
 ਅਗੇ ਅਗੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, "ਜ਼ਿਲਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਇਲਾ-
 ਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਾਰਾ
 ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿਓ।" ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਮਚ ਗਈ।
 ਸਕੂਟਰਾਂ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਲ ਤੇਜ਼ੀ
 ਨਾਲ ਦੌੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ - ਰੋੜੀਆਂ
 ਵਾਲੇ ਵੀ ਘਬਰਾ ਹਟ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਕਰਫਿਊ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਇਲਾਕੇ

ਵਲ ਦੌੜ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ-
ਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਾਉਂਸਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਕਈ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ
ਆਪਣੇ ਘਰਬਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ 3.30 ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ
ਅਗੇ ਅਗੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲਦੀਆਂ ਦੋ ਗਡੀਆਂ ਜਾਂ ਰਹੀਆਂ
ਸਨ । ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਸਰਾਂ ਵਲ ਮੁੜ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਅਗੇ
ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਲ । ਉਥੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਡੀਆਂ ਘੰਟਾ
ਘਰ ਵਲੋਂ ਖਾਲੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ
ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਲ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੋਬਾਰਾ ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸੀ.ਆਰ. ਪੀ.
ਸਰਾਂ ਵਲ ਬਣੇ ਗੋਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਵੀ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ" ਦੇ
ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਸੀ । ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੋ ਵਜੇ ਤਕ
ਮੈਨੂੰ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀ ਯੂ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ
ਫੋਨ ਆਏ ਐਲਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ
ਜਾਣੀ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਪੁਛੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਜਲਾਵਤਨੀ ਸਰਕਾਰ
ਹੋਏਗੀ ਜਾਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਹੀ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰੇਗੀ—ਕੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਡਾ:
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਵਲੋਂ ਥਾਪੀ ਗਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ
ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ—ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਬਾਹਰ
ਸੁਰਖਿਆ ਦਾ ਕੀ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੈ ਆਦਿ ਆਦਿ । ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ(ਲੰਦਨ) ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ
ਲੰਬੀ ਮੈਂ ਖਬਰ ਲਿਖਾਈ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬੁਲਟਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ
ਕੀਤੀ ਸੀ—ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਟਿਪਣੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਲਈ ਇਹ ਸਭ
ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ।

ਅਜ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਅਤੇ
ਯੂ. ਪੀ. ਆਈ. ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਰੀਪੋਰਟ ਦੀ ਖਬਰ ਟੈਲੇਕਸ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ
ਦਿਤੀ ਸੀ—ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਫੋਨ ਆਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ

ਪੁਲਿਸ ਐਂਦਰ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਆਸ ਹੋਏ, ਸਾਨੂੰ ਫੌਰਨ ਦਸ
ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਫੌਰਨ
ਵਿੱਚ ਦਿਆਂਗੇ।

ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇਣ ਲਈ
ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਫਤਰ ਦੌੜਿਆ ਤੇ 'ਅਰਜੰਟ ਕਾਲ' ਬੁਕ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿਤੀ।

ਪੁਲਿਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ-5

ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੰਮਲ

ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਸ਼ਾਮੀ 4-40 ਵਜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ, ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਧਰੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਵੀ ਦਾਅ ਲਗਾ ਜਾਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਜਾਂ ਪਰਕਰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਫਿਰ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆਟਾ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਰਸਤਿਓਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਕਰਫਿਊ ਲਗ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕਿਟ ਲਾਗੇ ਕੁਝ ਜਵਾਨ ਤੈਨਾਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿ ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਵਲ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕਿਟ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਵਾਨ ਤੈਨਾਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਇਹ ਤਲਾਸ਼ੀ 6-15 ਜਾਂ 6-30 ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਡੀ.ਸੀ. ਤੇ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਖੁਦ 'ਸਰਚ ਅਪਰੇਸ਼ਨ' ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਏ 2-4 ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਾ। 50-60 ਦੇ ਕਰੀਬ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਹਿਲੋਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਕਾਂਗਰਸ) ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਲੋਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੋਂ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗਈ ਸੀ।

ਕਰਫਿਊ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਵਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। 6-00 ਕੁ ਵਜੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ ਆਏ। ਉਹ

ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਲਾਹ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਵੇਸੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਜੀਪ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕਿਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਤੈਨਾਤ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰੋਕਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ 'ਪਛਾਣ ਪਤਰ' ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਡਿਊਟੀ ਲਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਰਾਂ ਵਲ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਗਡੀ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਪੀਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਾਂ ਯਾਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹਨ, ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਸਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ 30-35 ਸਿੰਘ ਨੰਗੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਲਾਠੀਆਂ ਜਾਂ ਟਕੁਏ ਆਦਿ ਲਈ ਖੜੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ 'ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ—ਖਾਲਸਾ' ਅਤੇ 'ਪੰਥ ਕੀ—ਜੀਤ' ਤੇ ਬਿਨਾਂ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ 'ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਸਰਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜੰਗਲੇ ਲਾਗੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਫੀ ਜਵਾਨ ਖੜੇ ਸਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਕੋਲ ਲਾਠੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋੜਾ ਘਰ ਲਾਗੇ ਵੀ 20—25 ਸਿੰਘ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਟੱਰਕ ਵਿਚ 30—35 ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ ਜੋ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ, ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਚੁਪ ਰਹੇ ਜਾਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੀਬੀ, ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਆਏ ਹਾਂ—ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਏ ਹਾਂ—" ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਖਾਲੀ ਟਰਕ ਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੋਂ 7.30 ਜਾਂ 7.45 ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ—ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੀ ਜੀਪ ਮੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ ਛੱਡ ਗਈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ 125 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ

ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਬੈਠ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਤੋਂ ਪੁਛ ਪੁਛ ਕੇ ਖਬਰ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਲਾਈਨ 9 ਵਜੇ ਤਕ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ 8.15 ਜਾਂ 8.00 ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਿਨ 9.30 ਵਜੇ ਪਲ ਪਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਖਬਰਾਂ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ।

ਪਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਮਦਰਾਸ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਕਮਾਂਡੋ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਜੋ ਰਾਤੀ 9.30 ਦੇ ਕਰੀਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਾਂਸੀ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ 10-00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬ੍ਰਹਮਬੂਟਾ ਮਾਰਕਿਟ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 500 ਜਾਂ 600 ਹੋਏਗੀ, ਪਰ ਅੰਦਰ 300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ "ਸਟੈਂਡ ਬਾਈ" (ਰੀਜ਼ਰਵ) ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਦਰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸਮਝਾਈ ਗਈ। ਇਹ 3-3 ਦੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਲੰਗਰ, ਅਖਾੜਾ ਬ੍ਰਹਮਬੂਟਾ ਵਲ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਲ ਗਏ। ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਪਾਸ ਨਵੀਂ ਸਟੇਨਗਨ, ਦੋ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਰੀਵਾਲਰ, ਸਟੱਨਗਰਨੇਡ, (ਜੋ ਕੇਵਲ ਧਮਾਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਕ ਵੱਡੀਟਾਰਚ-ਕੁਝ ਇਕ ਪਾਸ ਸਟੀਲ ਸੀੜੀ (ਪੌੜੀ) ਵੀ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਪਾਸ ਇਕ ਇਕ ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈਟ ਵੀ ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕਿਟ (ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਬਾਜ਼ਾਰ) ਵਿਚ ਸੀ। ਸਫੈਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਬ੍ਰਹਮਬੂਟਾ ਮਾਰਕਿਟ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭਨਾਂ ਕਮਾਂਡੋ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੀ ਵਰਦੀ ਕਾਰਨ "ਬਲੈਕ ਕੋਟ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੂਝ ਇਛਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, "Good Luck All the best."

ਇਹ ਕਮਾਂਡੋ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਮਾਂਡੋ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਲੰਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਕੀਤਾ—ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਦੁਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰਾਹੀਂ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਗਏ—ਹਰ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਦਾ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋੜ ਕੇ, ਟਾਰਚ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈਟ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦੇ, 'ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ—ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।' ਕਈ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਟਨ ਗਰਨੇਡ ਵੀ ਸੁਟੇ ਗਏ। ਦੋ ਸੌ ਸਟਨ ਗਰਨੇਡ ਸੁਟੇ ਗਏ।

ਕਮਾਂਡੋ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਗਡੀ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਲ ਲਿਜਾਕੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ—ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੌਖੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ—ਪੁਜ ਜਾਣ।' ਇਸ ਅਪੀਲ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਉਧਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਕੋਈ 9 ਜਾਂ 9-15 ਦੀ ਗਲ ਹੈ।

ਕਮਾਂਡੋਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦਿਕਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ—ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਦੋ ਕਮਰਿਆਂ ਅੰਦਰ, ਜਿਥੋਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ—ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੀ ਤੋੜੇ। ਇਕ ਇਕ ਕਮਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਕਤਕੇ ਅਗਾਂਹ ਜਾਂਦੇ ਗਏ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦੇ ਗਏ। ਇਕ 14-15 ਸਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭਜਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਦੁਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਲਾਗੇ ਕਮਾਂਡੋ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਜਵਾਬੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੋ ਸੇਵਦਾਰ ਵੀ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਜਾਂ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੌਤ ਹੋ

ਗਈ। ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ 2 'ਫਤਿਹ' ਕਰਦੇ, ਇਹ ਕਮਾਂਡੋ ਰਾਤੀ 12-30 ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਤੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਕਮਾਂਡੋ "ਗਲਤੀ" ਨਾਲ ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਵਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵਾਇਰਲੈਸ ਰਾਹੀਂ ਸਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਫੌਰਨ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਤੋਸ਼ਾਖਾਨੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਲ ਦਰ-ਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਚੌਬਦਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਵਜੀ। ਸਟਨ ਗਰਨੇਡ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ "ਹੁਕਮਨਾਮਾ" ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਗ ਲਗ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਹੋਰ ਕਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਝੰਡਾ ਬੁੰਗਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਖੰਡਤ ਹੋਇਆ।

ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਅੰਦਰ ਲਿਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਲਾਗੇ ਫਿਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣ-ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ—ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰੋਂ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਆਵਾਂਗੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਗਲਬਾਤ ਤੋਰੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ 5-05 ਵਜੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਕੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਬਿਠਾਕੇ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾ-ਈਆ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਲਗਭਗ 160 ਸਿੰਘ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਵਜੇ 36 ਯਾਤਰੀ ਬਾਹਰ ਆਏ ਸਨ। ਪੌਣੇ ਛੇ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਸਭ ਸਕਰੀਨਿੰਗ (ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ) ਕਰਕੇ ਫੌਟੋ ਲਏ ਗਏ। ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 300 ਸਿੰਘ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਲਗਭਗ 100 ਜ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਉਪਰੰਤ ਘਰੋਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਰੇ ਕਮਾਂਡੋ 5 ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਗਏ ।

ਪਿਛਲੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਯੂ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਪਛੇਤੀ ਤੋਂ ਪਛੇਤੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਣਨ ਬਾਰੇ ਫੋਨ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ । ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰੈਸ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਚਲ ਕੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ । ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. (ਲੰਦਨ) ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤੀਸ਼ ਜੈਕਬ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ । ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਦੇ ਟੀ. ਵੀ. ਸ਼ੈਕਸਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਲਈ । ਸਤ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਤੀਸ਼ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਆਇਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਉਸ ਹੋਟਲ ਗਿਆ । ਸਤੀਸ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਤੇ ਇਕ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੀ ਪਗੜੀ ਦੇਖੀ ਹੈ । ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਹੀ ਖੂਨ ਤੇ ਪਗ ਹੋਏਗੀ, ਜੋ ਇਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ 10 ਵਜੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਬੁਲਾਈ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਅਤੇ ਜੁਤੀਆਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਹੈ । (ਮੇਰੀ ਇਤਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਜੁਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਗਏ ਹਨ) ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਿਗਰੇਟ ਬੀੜੀ ਆਦਿ ਨਾ ਲਿਜਾਏ । ਉਹਨਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਟਨ ਗਰਨੇਡ ਵੀ ਸੁਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਜੈਂਟਲਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਐਡਰੇੱਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਗੈਰ ਸਮਾਜੀ, ਵਖਵਾਦੀ ਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ' ਅੰਸਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਫੋਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਰਦੀ ਸਮੇਤ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਨੀਮ ਫੋਜੀ ਫੋਰਸਾਂ ਦੇ ਜਵਾਨ ਤੈਨਾਤ ਸਨ ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਸਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਪ ਸੀ, ਕੁਝ ਸਿਖ ਜਵਾਨ ਵੀ ਸਨ। ਸਫੈਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਪੁਲਸੀਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਧੋ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੜੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਸਾਫ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਕਬੂਤਰ ਦੁਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਲਾਗੇ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਸਾਂਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ। ਚੁਪ ਸੀ।

ਅਧਾ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਲਗਭਗ 200 ਮੀਟਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੂਰੇ 24 ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕਰਫਿਊ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਢਿਲ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੜੇ ਹੋਏ ਦੋਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਅਗੇ ਭੀੜ ਲਗੀ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਐਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਹਿਮ ਦੇ ਘੇਰੇ

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੁਲਿਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਰਦੋਂ ਅਮਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਤਿਖੇ ਮਤ ਭੇਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿਸੇ ਵਲੋਂ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਹਿਕੇ, ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਕ ਗਰੁਪ ਨੇ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਗਲੇ ਕਾਂਢ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਆਓ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਪਹਿਲੂ ਵੇਖੀਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਪਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਸ-ਮਾਨ ਤੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨ ਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੰਦ ਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖ ਇਕ ਦਮ ਸਹਿਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਸਕਰ ਉਹ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਇਕੋ ਥਾਂ ਇਕਠੀ ਨਹੀਂ-ਹੈ। ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿਸੇ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਿਸਤਾਂ 26 ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਏ ਗੁਰਮਤੇ ਦੇ ਕੁਝ ਪੈਰ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ 'ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦੀਆਂ' ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ

ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੰਟ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਇਕ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਗਦਾਰ', ਸਿਖ, ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ' ਆਦਿ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀ ਗਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਕ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਉਹ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਆਪ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ'— ਇਸ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਦੀਆਂ ਹਤਿਆਵਾਂ ਬਹੁਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਕਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ 12 ਮਈ ਤਕ 30 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਦਿਲ ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ—ਘਟਨਾ 4 ਮਈ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਜਿਹਨਾਂ "ਨਾ ਕੋ ਵੇਰੀ ਨਾ ਹੀ ਬੇਗਾਨਾ" ਦੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਦੀ ਵਸਾਈ ਪਾਵਨ ਨਗਰੀ-ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਕੇ ਚਾਰ "ਨਿਰਦੋਸ਼" ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਿਛੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵਲੋਂ ਵੀ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਉਥੇ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਦੂਜੀ ਘਟਨਾ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਜਨਮ ਅਸਥਾਣ ਗੁਰੂ ਕੀ ਵਡਾਲੀ (ਵਡਾਲੀ ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅਧਿਆਪਕ, (ਜੋ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕਲਰਕ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰੀ, ਬਚੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਨਠੇ। ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ

ਇਕ ਟੀਮ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਦੋ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ — ਇਕ ਮੇਜ਼ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਲਬ ਪਬ ਪਈਆਂ ਹਨ । (ਦੂਜੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਕੇ ਹੋਈ) । ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਚਿਤਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, “ਨਾਨਕ ਫਿਕਾ ਬੋਲੀਏ ਤਨ ਮਨ ਫਿਕਾ ਹੋਇ ।” ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ੇਭਿਤ ਬੜਾ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥਰ ਤਕਦਿਆਂ ਹੀ ਸੀਸ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਘਟਣਾ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ (ਹਿੰਦੂ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੁਰਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ । (ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾ ਪਹਿਣ ਕੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਦਸਿਆ ਜਿਸ ਉਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ । ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ) ।

ਤੀਜੀ ਘਟਣਾ ਬੜੀ ਹੀ ਦਿਲ ਕੰਥਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 7 ਮਈ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੀ ਵਸਾਈ ਪਵਿਤਰ ਨਗਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਤੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਆ ਰਹੀ ਬਸ ‘ਚੋਂ ਚਾਰ “ਮੋਨੇ” ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਦੀ ਫੀਅਟ ਕਾਰ ਵਿਚ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਟਾਂਗੇ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ‘ਮੋਨੇ’ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਹੈ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਨਾਲ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਕਟਵਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦਾਂ ਅਗੇ ਬੜੇ ਹੀ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ ਹਥ ਜੋੜੇ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਹਿੰਦੀ ਹਸਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾ (ਗੁਜਰ) ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ । ਹੋਠੀਆ ਲਾਗੇ ਬਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ

ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਖ ਫੌਜੀ (ਵਰਦੀ ਸਮੇਤ) ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ, ਬਸਾਂ, ਟੈਂਪੂਆਂ, ਟਾਂਗਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਤਰਨਤਾਰਨ-ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸੜਕ ਤੇ ਸਥਿਤ ਕਜਬਾ ਫਤਿਹਾਬਾਦ, ਜੋ ਕਦੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਇਕ ਡਹਿਸੀਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੋਂ 50 ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਪਰਿਵਾਰ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।

ਮੰਗਲਵਾਰ 13 ਮਈ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਨੇ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾਂ ਪੰਨੂਆਂ, ਚੌਹਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਫਤਿਹਾਬਾਦ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਅਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਜਿਥੇ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਬਿਤਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ, ਏਕਤਾ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਹਾਲ ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਹਰ ਥਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਸਨ, ਕਈ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਮਾਰਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਡਰਦਿਆਂ ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰਖ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗਾਂ ਜਾਂ ਕੇਸਰੀ ਪਟਕੇ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਬੜੀ ਹੀ ਤਰਸਯੋਗ ਸੀ। ਇਥੇ ਗੋਲੀਕਾਂਡ ਦੀਆਂ 4-5 ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣੇ 7 ਮਈ ਨੂੰ ਬਸ ਤੋਂ ਦੋ ਬੰਦੇ ਕਢ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਫਤਿਹਾਬਾਦ ਦੇ ਸਨ। ਦਹਿਸ਼ਤ ਇਤਨੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਚੁਣ ਕੇ ਹੀ ਇਥੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਯਦ ਵਿਚ ਭੋਗ, ਪ੍ਰਾਰ-

ਥਨਾ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਕਰੇ। ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਨਿਰਮਲ ਕੁਮਾਰ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਛੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਸਤਵਾਂ ਪੇਪਰ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ 7 ਮਈ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਫਤਿਹਬਾਦ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਲੇ—ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਲਾ ਕਾਕਰਾ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਖਾਲੀ ਸਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਿੰਦਰੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਹਾਲੀਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਏ (ਸਟਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ) ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੜਕੇ ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਲੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਵੀ ਬੰਦ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜਦੋਂ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਝੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਬਾਲਕੋਨੀ ਜਾਂ ਛੱਤ ਤੋਂ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਤਸਲੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਦਾ।

ਸ੍ਰੀ ਰਨਬੀਰ ਕੁਮਾਰ, ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਭਰਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਉਰਫ ਪਪੂ, ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਹਥੋਂ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋ ਜਦੋਂ ਘਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਿਧਵਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਕੇ ਜਦੋਂ ਕੁੰਡਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਤਾਂ ਬੂਹਾ ਖੋਲਣ ਤੇ ਦੋ ਸਰਦਾਰਾਂ (ਪਤਰਕਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਤੇ ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ (ਰਨਬੀਰ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ) ਇਕ ਦਮ ਠਠਬਰ ਗਏ। ਰਨਬੀਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫਰੇਮ ਕੀਤੇ ਚਿੱਤਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਨਬੀਰ ਦੇ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਜੀ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਖਾਂ ਤੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, “ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰ-ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਾਣਾ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋ...ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਰ ਦਿਓ।” ਰਨਬੀਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, “ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਛਿਕ (ਨਿੱਛ) ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਸੁਹਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।”

ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਲਾਗਲੀਆਂ ਦੋ ਬੰਦ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, “ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਉਸ ਪਰਕਸ਼ ਚਾਵਲਾ ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਚਾਵਲਾ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਲੈਕੇ ਕਰਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਅਗੇ ਬਥੇਰੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ, ਰੋਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਇਤਨੇ ਭੈਭੀਤ ਸਨ ਕਿ ਰੁਕੇ ਨਹੀਂ।”

ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਕਾਫੀ ਭੀੜ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸਭ ਪੁਆੜਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਮਝੌਤਾ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਗਰਮਦਲੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਈਮਾਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਵਿਗੜਣਗੇ।

ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸੁਣੀਆਂ। ਇਹ ਉਤਨਾਂ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਗਲਤ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਗੁੰਡਾ ਅੰਸਰਾਂ ਤੋਂ ਫਸਾਦ ਕਰਾਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਇਧਰਲੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਦੁਖੜੇ ਸਨਾਉਣਗੇ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤ ਗੁੰਡਾ ਅੰਸਰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਗੇ ਦਸਣਗੇ—ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾਉਣਗੇ—ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਸਿਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿਖ ਡਰ ਕੇ ਜਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਜਾਣ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ
ਨਾਲ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇੜਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ।
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਮਾਜਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਬੁਰਾ
ਪਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੁਰਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਲੇ
ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਗੇ ਹਨ ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕੁਰਸੀ ਯੁਧ

ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਪਰਭਾਵ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਏ “ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ” ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਇਕ ਗਰੁਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਜੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਵੀ ਹਨ, ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪੰਥਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ—“ਪਰ ਬੜੀ ਹੀ ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਕੇ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ”—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਜੋ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

“ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਕਾਰਵਾਈ, ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਫਰਕ ਵੀ ਹੈ। “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਰੇਲ ਗਡੀਆਂ, ਬਸਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਸਕੂਟਰ, ਗਲ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੈਲ ਗਡੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਈ-ਕਲਾਂ ਤਕ ਦੇ ਚਲਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਖਬਾਰ ਛਪਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ—ਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਟ

ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਟ ਦਿਤੇ ਗਏ - ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਕਟ ਦਿਤੀ ਗਈ—ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ-ਟੈਂਕਾਂ, ਤੋਪਾਂ, ਬੰਬਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਸਨ, ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵੀ, ਪਿਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਲੁਟ ਲੁਟ ਗਏ-ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ—ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ—ਪਿਛੋਂ ਜਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ, ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡਕ ਦਿਤਾ—ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਕਰਫਿਊ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਹਰਤੇ ਪਿਛੋਂ ਦੋ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਢਿਲ ਦਿਤੀ ਜਾਣ ਲਗੀ ਸੀ।

ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਛਲਣੀ ਛਲਣੀ ਹੋ ਗਿਆ—ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਜਾ—ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਛਲਣੀ ਛਲਣੀ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤਭੇਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕਠਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਦੌੜੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਕਰਫਿਊ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ-ਤੇ ਕਈ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਕਈ ਹਫ਼ਤੇ ਤਕ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਬੜੀ ਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ, ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਫੌਰਸਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆਂ, ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੋ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ, ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪਤਰਕਾਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਜਾ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੇ ਅਗਲੀ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਸਾਰਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਪਤਰਕਾਰਾਂ (ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ

ਸੀ) ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ—ਸ੍ਰੀ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਸਾਫ ਸਾਫ ਕਿਹਾ—“ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਵੇਖੋ, ਜੋ ਚਾਹੋ, ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।” 24 ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਕਰਫਿਊ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਲਈ ਹਟਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਰੋਸ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ 200 ਮੀਟਰ ਦੇ ਕਰਫਿਊ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਰਮਲ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੋ ਮਈ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਮਾਚਾਰ ਛਪੇ ਹਨ, ਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਹੀ ਤੇ ਠੀਕ ਛਾਪੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਪਰਭਾਵ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਸਿਖ ਹਾਲੇ ਚੁਪ ਸਨ ਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਗੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੇ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਬੋਲਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੁਪ) ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦਾ ਸਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੁਸ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿਸੇ, ਖਾਸਕਰ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਦੋਨੋਂ ਪਖਾਂ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣੋ, ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਸਚੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿਖਾਂ—ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਬਾਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਬ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ‘ਕੌਮੀ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ’ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋ ਜਾਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿਓ। ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਦੋ ਰੋਲ ਹਨ— ਬਤੌਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ

ਉਹ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਹਾਲ ਰਖਣਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਬਣਾਈ ਰਖਣਾ (ਜਿਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਸੌਂਹ ਚੁਕੀ ਹੈ) ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਬਤੌਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦਾ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਮਰਥਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਫੌਰਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।” ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ—ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ—ਆਦਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ‘ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਸਾਗਮ’ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਠੇਸ ਵਜੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਈ ਬੜੀ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੁਲਿਸ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਜਮਹੂਰੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ—ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ—ਉਸ ਦੇ ਹਕ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਲੋਕ ਰਾਏ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਤਾਮਲ ਵਖਰਾ ਤਾਮਲਨਾਡੂ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਂਧਰਾ ਲੋਕ ਤੇਲਗੂ ਦੇਸ਼ਮ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ “ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ” ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਨਾਗੋ ਵਖਰਾ “ਨਾਗਲੈਂਡ ਦੇਸ਼” ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ, ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਮੰਗ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰੋਂ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸੀ—ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮੂਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ—ਇਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਚੁੰਹ ਵਰਨਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ (ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਪਾਤ, ਧਰਮ, ਰੰਗ ਜਾਂ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ) 24 ਘੰਟੇ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਮੰਗ ਅਗੇ ਵੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰੋਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਠੀ ਹੈ । ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਕਤਰ ਜਨਰਲ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਵਿਚ 1980 ਤੋਂ "ਨੀਲਾ ਡਾਰਾ" ਕਾਰਵਾਈ ਤਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਹੌਲ ਠੀਕ ਸੀ ਆਮ ਸਿਖ ਇਸ ਮੰਗ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅੱਗ ਦੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ-ਸਥਿਤੀ ਬੜੀ ਵਿਸਫੋਟਿਕ ਹੈ । ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇੜਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਗਵਾਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਖੋਂ ਪਰੱਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਪਿਛੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁ-ਵਸੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ (ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ) ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ।

ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ "ਨੀਲਾ ਡਾਰਾ" ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰਾਂ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ "ਇਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਦਿਓ ।" ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੁਲਿਸ ਅਪ-ਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਹੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ

ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ (ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) ਪਰ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰਖਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਬਾਗੀ ਲੀਡਰ ਵੀ ਇਸ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ 13 ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਸਿਆਸੀ ਗੁਟਬੰਦੀ ਤੇ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਜਿਹਨਾਂ ਕਾਰਨ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਹੁਣ 'ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ' ਕਰਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਲਈ ਉਹੋ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬੱਚ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਕਟ ਦਾ ਆਰੰਭ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ ਸਿਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਫਸਾਦ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ (ਇਕ ਬੀਬੀ) ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ ਦੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਅੰਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਵਿਚ ਦਰਜ ਸੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 'ਸਹੀ' ਲਾਮਤ' ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ ਦੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਦਰਅਸਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ 'ਕੁਰਸੀ ਯੁਧ' ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ ਦਾਅ ਖੋਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਦੌਰੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਸਿਆਸੀ ਮੁਢਾਦ ਅਤੇ ਸਸਤੀ ਸੁਹਰਤ ਲਈ ਉਸ ਗਰੁਪ

ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰਮਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਾਦਲ, ਸ. ਅਮਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਈ ਲੀਡਰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ 30 ਅਪਰੈਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਹੋਈ। ਇਹਨਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇ ਮਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਖ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸਤੀਫੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ। ਬਾਗੀ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਜੇ ਵਾਕਈ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਦੁਖ ਹੈ ਤਾਂ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਹੰਝੂ ਬਹਾਉਣੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਜ਼ਬਾਤ ਭੜਕਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜਸੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਸਚਮੁਚ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵੁਟ ਪਾਉਣ, ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਖੇਡ ਬਿਲਕੁਲ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਥੇ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਭ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਆਏ ਸਨ। ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨੇਤਾ ਮਿਤਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, 'ਵੇਖਿਆ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ (ਸ੍ਰੀ ਅਰੂਨ ਨਹਿਰੂ) ਦੀ ਖੇਡ, ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ—ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ, ਪੁਲਿਸ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਕੱਢ ਲਏ।' ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰੌੜਤਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਆਪਸੀ ਵੁਟ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ, ਚਾਲਾਕ ਕੇਂਦਰ ਜਿਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਗੀ ਅਕਾਲੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ' ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ, ਤੇ

ਹੁਣ ਬੜੇ ਤਿਖੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਜਾ ਸਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਧਰ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰ 22 ਜਨਵਰੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ 'ਕਾਰ ਸੱਵਾ' ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਆਏ ਸਨ—ਅਧਿਓ ਬਹੁਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ਸਨ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਤੋਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ 11 ਮਈ ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਆਏ, ਕੁਝ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਖਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਉਹ 11 ਮਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ (1985) ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਕੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮਈ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਮੇਤ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਪਿਆਰ ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ'—ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਏਗਾ—ਧਰਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਸਬੰਧੀ ਗਲਤ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ—ਇਹ ਮੇਰੀ ਨਾਚੀਜ਼ ਦੀ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਰਾਏ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਰਹਿਤ ਸਿਖ ਲੀਡਰ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥ ਤੇ ਆਇਆ ਸੰਕਟ ਹਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਉਪਾਓ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਫੌਰਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਸੁਝਾਓ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਦਫਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਖ ਵਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਫਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਦਫਤਰ ਦੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ,

ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੌਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿਤਾਂ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। 'ਕੁਰਸੀ ਯੁਧ' ਹੁਣ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲ ਦੇ ਕੇ ਰੀਟਾਇਰਡ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੋਰਸ ਭਰਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਅਮਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰੋਂ ਸਰਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਤੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਲਈ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿਠ ਨਹੀਂ ਮੋੜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਭੀੜ ਦੇਖ ਕੇ—ਉਦਾਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇਖ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਆਏ ਮੇਰੇ ਇਕ ਪਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਸਟੇਜ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਡਰਾਮਾ ਖੇਡ ਕੇ ਚਲਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।' ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਖੀਏ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ 'ਆਤਮਿਕ ਮਨੁੱਖਤਾ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਏਕਤਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਭਗਤੀ' ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਈਏ, ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਸਾਰੇ ਇਥੋਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ—ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਣ।

ਦੋਸੀ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਜਨਵਰੀ 1985

ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰੀਵਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਬੱਚਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਅਮੀਰ, ਵਿਰਸਾ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮਦਾ ਹੈ ।

ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਨ, ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ, ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਚਾਲੀ ਮੁਕਤੇ, ਹਠੀ ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਵੰਡ ਛਕਿਆ, ਦੇਗ ਚਲਾਈ, ਤੇਗ ਵਾਹੀ, ਦੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਿਤੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਰਾਏ ਗਏ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ—ਹਰ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਵੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹਨ ।

ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਪੰਨਿਆ-ਕਿਵੇਂ ਕਮਸ਼ੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ 'ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਜੰਬੂ' ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿਤੀ ਅਤੇ 'ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ' ਕਹਲਾਏ । ਸੁਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦੋ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ-ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਾ ਛੱਡਣ ਕਾਰਨ ਜਿੰਦਾ ਹੀ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕੱਟੇ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲਾਹੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ-ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ । ਸਿੰਘਾਂ, ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁਲ ਪਾਏ ਗਏ—ਆਦਿ ਆਦਿ ਤੇ ਹੋਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਥੇ ਸੁੰਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਉਥੇ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਹੁਕਮਰਾਨ ਟੋਲਾ ਇਤਨਾ ਬੇ-ਦਰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜ਼ਾਲਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਇਤਨਾ ਦਰਿੰਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰੇ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਹੈ ?

ਸੋਚਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਭ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ, ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਅਤੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਫਗਾਨ ਜਾਂ ਮੁਗਲ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਖੀ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨ-ਮਾਨੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ੧੯੮੪ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਵੇਖ ਸੁਣ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲਗ-ਭਗ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਪੁਰਖੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ—ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਪੁਜ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਇਤਨਾ ਪਸਾਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਮੱਝ ਦਿਤੇ ਹਨ-ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਪੁਜ ਚੁਕੇ ਹਨ—ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਯੁਗ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆਂ ੩੭ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਹੈ-ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਧਰਮ (ਨਿਰਪੇਖਤਾ) ਸੈਕੂਲਰ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਉਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ-ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਫਿਰ ਕੇ ਕਿੱਤੇ ਜਾਂ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੋਏ-ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ-ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ-ਝੂਠੇ ਪੌਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਵੇਂ ਕਥਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਾਵਨ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਤੇ ਫੌਜੀ

ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਗਾਂ (ਜਿਥੇ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ) ਵਿਚ ਜੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉਤੇ ਪੋਲੀਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ 'ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ'-ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ ਬਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਗੁੰਡਾ ਅੰਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ-ਕੋ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਿੰਦਾ ਹੀ ਭੜਬੇ ਵਾਂਗੂ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਉਤੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ੀ-ਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੋ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਅਤੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ) ਵਲੋਂ ਅਸਲੀ-ਅਤ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਰੀਪੋਰਟ "ਹੂ ਇਜ਼ ਗਿਲਟੀ?" (ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਹੈ?) ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ 54 ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਸਹੀ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਚੜ੍ਹਮ-ਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ, ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ, ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕਰਕੇ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਾਦ ਗ੍ਰਸਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਟੀਮ ਨੇ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਗਲਪਨ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦ ਹੋਏ, ਬਾਰੇ ਵੇਰਵਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨੋਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਲੂਘਾਰਾ ਇਕ ਦਮ ਹੋਏ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਗਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਫਸਾਦਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪੈਟਰਨ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਕਿ ਸਿੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਠਿਆਈਆਂ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ। (ਲਗਭਗ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਮਠਿਆਈ ਵੰਡਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ) ਦੂਜੀ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰੋਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਕਿ ਪੀਠ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੀ. ਯੂ. ਸੀ. ਐਲ., ਪੀ. ਯੂ. ਡੀ. ਆਰ. ਟੀਆਂ ਨੇ ਸੰਬੰਧਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਖੁਦ ਪੋਲੀਸ ਨੂੰ ਜੀਪਾਂ ਵਿਚ ਲਾਉਂਡ ਸਪੀਕਰ ਫਿਟ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। (ਤਿੰਨ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸਟੇਟਸਮੈਨ ਅਖਬਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਲੀਡਰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਅਫਵਾਹਾਂ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਤਲੇਆਮ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ-ਖਾਸ ਕਰ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ ਅਤੇ ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ-ਜੁਲਵੀਂ ਵਸੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫਸਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਸਮਰਥਕ (ਭੀੜ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਾਂ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਦਾਦੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੋਲੀਸ ਜਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਾਂ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਰਸਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਨਾ-ਬਰਾਬਰ ਸੀ (ਉਹ ਕਿਥੇ ਸਨ? ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਪੀ. ਵੀ. ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਕਿਥੇ ਸੀ?) ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ-ਬੰਦ ਫੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਿਤਨੇ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੂਰਬੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਟਰਾਂਸ-ਯਮਨਾ ਵਿਖੇ ਮੁੜ-ਵਸੇਵਾ ਕਲੋਨੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿਖੇ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਕੇਵਲ 48 ਘੰਟਿਆਂ 400 ਸਿੱਖ ਜਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਰੀਲੀਫ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੀ. ਯੂ. ਸੀ. ਐਲ. ਅਤੇ ਪੀ. ਯੂ. ਡੀ. ਆਰ. ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਰੀਲੀਫ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਂਪਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਾਂ ਜਾਂ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਫਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਇਹ ਮੰਦ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਫਸਾਦ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ, ਪੋਲੀਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਹੋਏ।

ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਅੰਤਕਾ-4 ਵਿਚ ਫਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਭਗਤ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਲੀਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚੋਂ ਛੁਡਵਾਇਆ। ਪੰਜ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਪੋਲੀਸ ਨੇ 300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅੰਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਐਮ.ਪੀ. ਸਮੇਤ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਕਈ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ :—

‘ਪੋਲੀਸ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।’

ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਹੋਰ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਰ ਲਿਸਟਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਕਸਾਇਆ। ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਲਿਆਨਪੁਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਦਮ ਲੁਟ-ਮਾਰ ਅਤੇ ਸਾੜ-ਫੂਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕਤਲੇ ਗਾਰਤ ਦੀ ਖੁਦ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਐਮ. ਪੀ. ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਨੇ

ਪੋਲੀਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਐਸ. ਸੀ. ਟੰਡਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਟਾਈਟਲਰ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਰੀਲੀਫ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ ?'

ਪੋਲੀਸ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰ ਵੀ ਵਿਗਾੜਿਆ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੋਲੀਸ ਖਾਮੋਸ਼ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣੀ ਰਹੀ ਜਾਂ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫਸਾਦਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ, ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਅਤੇ ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਦੇ ਫਸਾਦਾਂ ਚੋਂ ਬਚੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕਰ ਰਹੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੋਲੀਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਟਰੋਲ ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਗਵਾਂਢੀ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਤੂੰ ਜਾਣ ਏਂ, ਤੈਨੂੰ ਉਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।'

ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਦੀ ਇਕ ਗਲੀ ਵਿਚ ਘਟੇ ਘਟ 350 ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਵੇਖੀਆਂ, ਪਰ ਪੋਲੀਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੋ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, '15 ਜਾਂ 20 ਬੰਦੇ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹਨ।' ਇਸ ਟੀਮ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਨਾਲੇ ਵਿਚ, 'ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।'

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਪ੍ਰੋ. ਅਸ਼ਵਨੀ ਭੈ ਨੇ 80 ਸਿੱਖਾਂ—ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 80 ਸਾਲਾ ਬੁਢੇ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਸਮੇਤ—ਇਕ ਮਕਾਨ ਦੇ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਬਰਾਂਡੇ ਨੂੰ ਟੱਪਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰੇ ਖੋਫ ਦੀ ਕੋਈ ਹਦ ਨਾ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਲਾਠੀਆਂ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਭੀੜ ਨੇ ਇਸ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ।'

ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਬਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਕਈ ਲੀਡਰ ਫਸਾਦ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ, 'ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ

ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਹੈ ।

ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫਸਾਦੀ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, 'ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਵੋ ।'

ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੂਟਰ ਜਾਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂ ਕਾਰ ਟਰੱਕ ਸਮੇਤ ਹੀ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਕਈ ਵਾਰ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਗੜੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਲਗ-ਭਗ ਹਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿਲੀਆਂ । ਗੱਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਧੂਹ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਟੜੀਆਂ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਕਈ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖਾਂ-ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਸਮੇਤ ਗੱਡੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧੂਹ ਕੇ ਕੁਟ-ਕੁਟ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ।

ਰੀਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਟਾਈਟਲਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਲੀਡਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦਿਤੀ, ਵਿਚ ਸਜਨ ਕੁਮਾਰ ਐਸ. ਪੀ., ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਮੈਂਬਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ, ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ ਅਤੇ, ਮਹਿੰਦਰਾ ਮੈਟਰੋਪੋਲਿਟਨ ਕੌਂਸਲਰ, ਮੰਗਤ ਰਾਮ ਸਿੰਗਲ ਮੈਂਬਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ, ਡਾ: ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਮਖਣ ਲਾਲ ਸੂਦ ਕੌਂਸਲਰ, ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦ ਟੋਕਸ ਮੈਂਬਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ (ਮੁਨੀਰਕਾ), ਈਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਮੈਂਬਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ (ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ), ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲੀਡਰ ਬਲਵੰਤ ਖੱਖਰ, ਫੌਜ ਮੁਹੰਮਦ, ਰਤਨ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹਨ ।

ਪੋਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪੋਲੀਸ, (ਸ਼ਕਰਪੁਰ) ਜੈ ਸਿੰਘ, ਐਸ. ਐਚ. ਓ, ਰਾਓ ਰਾਮ ਮੇਹਰ ਐਸ. ਐਚ. ਓ., ਹਰੀ ਰਾਮ ਭੱਟੀ ਐਸ. ਐਚ. ਓ., ਰਵਤਾਸ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਸਦਰ ਥਾਨਾ, ਸੂਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ, ਆਰ ਡੀ. ਸਿੰਘ ਐਸ. ਆਈ. (ਦੁਰਗਾਪੁਰੀ) ਅਤੇ ਆਰ ਕੇ. ਪੁਰਮ ਦੇ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ-ਪੁਰੀ ਦਾ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਤਿਆਗੀ, ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰਾਨਾ, ਏ. ਐਸ. ਆਈ. ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਰਪੁਰ ਦੇ ਐਸ. ਆਈ. ਮੂਲ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹਨ ।

ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਫਸਾਦ ਗ੍ਰਸਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ 200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਅਤੇ ਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਸਾੜਫੂਕ

ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ।

ਇਹਨਾਂ ਵਸਾਦਾਂ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲਗ-ਭਗ ਸਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ੜੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਰੀਪੋਰਟਿੰਗ ਬੀਤੀ ਪਰ "ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ" ਅਤੇ ਇਸ ਗਰੁਪ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਅਖਬਾਰ "ਜਨਸਤਾ" ਨੇ ਸ਼ੜੀ ਹੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ, ਪੋਲੀਸ ਅਤੇ ਗੁੰਡਾ ਅੰਸਰਾਂ ਨੇ ਰੋਲ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਗੈਰ-ਸਿਆਸੀ ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਘਲੂਘਾਰਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਮੇਅਰ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀ ਸਿੱਖ ਹਨ । ਦਿਲੀ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ "ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਜੰਤੂ" ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਹਾਨ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿਤਾ—ਪਰ ਅੱਜ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਅਤੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪੈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਫਿਰਕੂਆਂ ਅਤੇ ਗੁੰਡਾ ਅੰਸਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ (ਨਹਿਰੂ ਪਰੀਵਾਰ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਹਨ—ਉਹੋ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਿਰੁਧ ਫਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸਨ) ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟ ਨਹੀਂ, ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇਕ ਦਿਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਸ ਵਿਚੋਂ ਜਦੋਂ 6 ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਕਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਜਦੋਂ ਨਾਰੁਕੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਗੜਬੜ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੌਜੀ, ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਪੋਲੀਸ ਫੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਣ ਦਸੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ, ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਜਾਂ ਗੋਲੀ ਤਕ ਮਾਰਨ ਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਗਾਂ

ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮਾਸੂਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨਹੀਂ ਰੀਂਗੀ, ਸਗੋਂ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਖੁਦ ਪਰਧਾਨ ਹਨ, ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਭਗਤ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ ਆਦਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਹੱਥ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਫਸਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਹਾ, "ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਡਿਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ" ਕੀ ਇਹ ਦਰਖਤ (ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ) ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸੀ? ਕੀ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹਨੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹਿਲ ਸਕੇ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ

ਜੁਲਾਈ 85

ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਰਿਆਸਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰੈਸ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਚੌਥੀ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਧਰ ਪ੍ਰੈਸ ਜਿਥੇ ਨਿਰਪੱਖ, ਯਥਾਰਥਕ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਨਿਡਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਬੜਾ ਹੀ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਟਰਗੇਟ ਸਕੈਂਡਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਹੀ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨਿਕਸਨ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ (ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ) ਨੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਅਖੋਤੀ ਚੈਰਿਟੀ ਫੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਸਕੈਂਡਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਤੁਲੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਗਲਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਤੇ ਅਣਮਨੁਖੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਪਨ, ਮਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ, ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਬਣ-ਲਕੜੀ ਦੇ ਸਕੈਂਡਲ (ਜਿਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਾਲ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ) ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਲੁਟ ਮਾਰ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕਤਲੰਗਾਰਤ ਦੀ ਜ਼ੁਭੀਸ਼ਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨਣੀ ਪਈ) ਆਦਿ ਮਾਮਲੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਉਠਾਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਹ ਦੁਖਾਤ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਅੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ ਫਿਰਕੂ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ

ਨੂੰ ਵੀ ਡਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਭਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰੈਸ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰਕੂ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਫਿਰ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਸਿਖ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ (ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ) ਹਾਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਖਬਰਾਂ ਘੜਨ ਜਾਂ ਲਗਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸ, ਬੀ ਜੇ ਪੀ ਆਰ, ਐਸ. ਐਸ., ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਸਿਦ ਜਾਂ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਨ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਲੀਡਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ' ਅਨੁਸਾਰ ਖਬਰਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ 'ਪ੍ਰੈਸ਼ਾ ਪੱਤਰ' ਦਿਤੇ ਸਨ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਵੀ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰ ਖਬਰ ਇਕ ਖਬਰ ਹੈ-ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ। ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਬਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਤਰੱਕੇ ਮਰੱਕੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸਹੀ ਤਥਾਂ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ।

ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦੇ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਇਕ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਅਖਬਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੁਝ 'ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ' ਐਡੀਟਰਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਸੌਂਝੇ ਹਿਤਾਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਉਰਦੂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਆਪਣੀ

ਹੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਨਾ ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਹੀ ਨਾ ਉਠਦੀ। ਮੰਗ ਉਠਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣਦਾ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਰਹਿੰਦੇ (ਜਿੰਨਾਂ ਲਈ ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ)।

ਮਾਰਚ 1966 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਹਰ ਪਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਵਿਚ ਸਫਲ ਵੀ ਹੋਏ। ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਉਨਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅਤੇ ਡਲਹੋਜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਰਸਾ ਜ਼ਿਲਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਐਡਜਸਟਮੈਂਟ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਜਲੰਧਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪੋਗੈਂਡਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਉਰਦੂ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਐਡੀਟਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲ ਉਨਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਭੱਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਨਾ ਤਹਿਸੀਲ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਮੈਦਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪਖੋਂ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ-ਹੁਣ ਵੀ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੰਦੇ ਜੋ ਉਨਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਸ਼ੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਹ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜਨਬੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ-ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ

ਆਏ ਹਨ, ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇਕਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ
 ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ
 ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ
 ਇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਇਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਕਲਾ
 ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਥਾਈ
 ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ
 ਮਸਲਾ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮੇਤ ਹਰ
 ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਹਰ ਈਮਾਨਦਾਰ ਬੰਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ
 ਸੁੰਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਮੰਗਾਂ
 ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ 'ਧਰਮ ਯੁਧ' ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਕੁਝ
 ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਵਖਵਾਦੀ
 ਗਰਦਾਨਿਆ। ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਬੀ ਦੀ
 ਮੰਗ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਹਾ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ
 ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ
 ਉਹ ਖਾਲਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ) ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜਿਥੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ
 ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਮੌਰਚੇ
 ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪੋਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਮੰਗ
 ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹਰ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਂ ਕਦਮ ਨੂੰ 'ਫਿਰਕੂ ਤੇ ਵਖਵਾਦੀ'
 ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਤੇ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਮੌਰਚਾ ਪੂਰਨ
 ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੁਰਾਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ
 ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜਲੰਧਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਿਲੀ, ਕਲਕੱਤਾ, ਬੰਬਈ ਅਤੇ
 ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਪਰ ਉਹ ਕੇਵਲ
 ਦੋ ਸੰਤਾਂ (ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ) ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈ ਕੇ ਹੀ
 ਮੁੜਦੇ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੌਰਚੇ
 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਮੌਰਚੇ
 ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਰਥਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਇਹ ਕਥਿਤ ਭਾਵਨਾ ਕਿਉਂ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ—ਮੌਰਚੇ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ—ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖ ਕਿਉਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਮੌਰਚੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪ-ਲੈਕਸ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ—ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ—ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ—ਕਿਉਂ ਕਈ ਸਿਖ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ? ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਸਬੰਧੀ ਆਮ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਜਿਥੇ ਕਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ 'ਠੀਕ ਠਾਕ' ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ 'ਕਾਤਲਾਂ ਡਾਕੂਆਂ, ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀਆਂ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਨਾਹਗਾਹ' ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਸਿਖ ਪੱਤਰਕਾਰ 'ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਇਸ ਹਮਲੇ ਲਈ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਹਮਲੇ ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਜਾਬਰਾਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਪਨ ਮਾਸੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਲੁਟ, ਬਲਾਤਕਾਰ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਫੌਰਸਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤ, ਮਾਸੂਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਅਤੇ ਬੂਠੇ, ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਫੇਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹੋ ਪ੍ਰੈਸ ਸੰਤ

ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਬਾਰੇ ਖਬਰਾਂ ਮਿਰਚ ਮਸਾਲੇ ਲਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਈ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਫੱਟੇ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਚੋੜੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਛਾਪਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਫੌਜੀ, ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਾਏ 5-7 ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਫਿਰਕੂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਉਹ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਛੱਟੇ ਛੱਟੇ ਗੁਟਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੱਲਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਈ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਸਬੰਧਤ ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਏਡੀਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਇਕ ਦੁਖਾਂਤ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ 'ਸਿਖ ਸਿਆਸਤ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਫਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਫੌਜੀ ਕਾਰ-ਵਾਈ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਜਿਹੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪੇਪਰ ਦੇ ਸਟਾਫ ਰਿਪੋਰਟਰ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ (ਚਾਰ ਤਖਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ) ਨੂੰ 'ਪੰਜ ਅਕਾਲ ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ' ਲਿਖਿਆ। ਫੌਜ ਵਾਪਸ ਹਟ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ 29 ਸਤੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਈ ਸਥਾਨਕ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ) ਸੈਥੋਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਪੁਛਣ ਲਗੇ। ਇਹ ਨਾਂ ਲਿਖ-ਵਾਉਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਦੁਖਾਂਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰ ਰਹੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਉਕਾ ਢਾਕਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਜਥੇ-
ਬੰਦੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਲੀਡਰੀ ਚਮਕਾਉਣ ਲਈ
ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ
ਜਜ਼ਬਾਤ ਭੜਕਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ 'ਪੰਥਕ'
ਜਾਂ 'ਹਿੰਦੂਆ' ਦਾ ਤਰਜਮਾਨ ਬਨਣ ਦੀ ਦੌੜ ਲਗੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ
ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੱਸਿਆ ਗੂੰਝਲਦਾਰ ਹੋਈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ

ਜੁਲਾਈ ੮੫

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਜਾਬਰਾਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ 'ਸੂਹਾਂ' ਲੈਣ ਲਈ ਕਈ 'ਗੁਪਤ' ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਸੈਲ' ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਜਾਰੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ 'ਨਜ਼ਰ' ਰਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਈ.ਬੀ. ਅਤੇ ਰਾਅ (ਆਰ.ਏ. ਡਬਲਿਊ). ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸੀ.ਬੀ. ਆਈ. ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਮਿਲਟਰੀ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ.ਪੀ. ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ 'ਸੈਲ' ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਈ 'ਬੰਦਿਆਂ' ਨੂੰ ਮਾਸਿਕ ਭੱਤਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਤੇ 'ਨਜ਼ਰ' ਰਖਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ-ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਪਰਕਰਮਾ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ) ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਜਿਧਰ ਦੋਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਸਰਾਵਾਂ (ਨਿਵਾਸ) ਹਨ। ਲਗਭਗ ਹਰ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਇਸ ਔਖੇ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਸਰ ਨੀਲੀ ਅਤੇ ਕੇਸਰੀ ਦਸਤਾਰ ਪਹਿਣਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਯਾਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਵੰਡ

ਰਹੀ ਸੜਕ ਜਾਂ ਗੇਟਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਸਕਣ। ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਪਛੇਤੀ ਤੋਂ ਪਛੇਤੀ ਸੂਚਨਾ ਦਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਦਿ 'ਕਵਰ' ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਉਸ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ। ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਖੁਦ ਵੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ 'ਸੋਰਸ' ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਘਟਨਾ 'ਲਾਅਐਂਡ ਆਰਡਰ' ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊਸਟਾਰ' ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ 'ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ' ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 'ਇੰਸਪੈਕਟਰ' ਰੈਂਕ ਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੇੜੇ ਫੜਕਣ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਖਾਸ-ਕਰ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚੋਂ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨੌਕ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਲਿਜਾ ਕੇ 'ਪੁੱਛਗਿਛ' (ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ) ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਗਲੀ-ਗਲੀ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਦੇ 'ਗਟਰ' (ਗੰਦੀ ਨਾਲੀ ਦਾ ਢੱਕਣ) ਵਿਚੋਂ 16 ਅਤੇ 23 ਮਈ ਅਤੇ 2 ਸਤੰਬਰ 1983 ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਲਾਸ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤਾਂ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਇਥੇ ਨਿਯਕਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਖਰੀਦਣ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੀ ਆਈ ਡੀ ਵਾਲੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਲਗੇ ਸਾਰੇ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਗੱਲਬਾਤ 'ਟੇਪ' ਕਰਦੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਡਾਕ ਵੀ 'ਸੈਂਸਰ' ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਭਜਨ ਲਾਲ ਦੀ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸ੍ਰੀ ਭਜਨ ਲਾਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿੱਥਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ 'ਹਿਟ ਲਿਸਟ' ਉਤੇ ਸੀ । ਹਰਿਆਣਾ ਸੀ ਆਈ ਡੀ ਦੇ ਇਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਥੇ ਇਸ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਹ ਸੂਹ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਕਿ ਕੋਈ 'ਦਸਤਾ' ਜਾਂ ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ।

ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਭੇਸ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਵਰਕਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿਤਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕੇ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਦਿਲਸਚਪੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਦੋਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਅਗਸਤ, 85

ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਰਮਿਆਨ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਲਿਖਤੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਮਾਣਤਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਇੰਚਾਰਜ ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ 'ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਹਾਲੇ ਤਕ ਦੋ ਸਮਝੌਤੇ ਹੋਏ ਹਨ--ਪਹਿਲਾ ਰੱਖੜ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁਣ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਲ ਜੇ ਡੂੰਘੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਆਓ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਮੌਰਚੇ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 26 ਜੁਲਾਈ, 1981 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਨੇ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਚਾਰਟਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਕੇ, ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗਾਂ 31 ਅਗਸਤ 1981 ਤਕ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ

ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ 7 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਖਾਵਾ ਕੀਤਾ। 9 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿਤੀ—ਇਸ ਦਿਨ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਪੁਲਸ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵਿਚ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵਧ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲੀ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿਤਾ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 23 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 15 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ 16 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 31 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਵਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਹ ਕੇਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ 1975 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। 1977 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਕੇਸ ਦੋਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਨਵਾਂ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ 5 ਅਪਰੈਲ 1982 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਟੁਟ ਗਈ। ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਅਸੰਬਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 15 ਮਈ ਨੂੰ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਵਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕਪੂਰੀ ਵਿਖੇ ਸਵਲੁਜ-ਯਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਨਹਿਰ ਰੋਕੂ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾ ਦਿਤਾ।

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਥਾਬਾ ਥਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਹੋਣ ਤੇ 19 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੀ 26 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ 4 ਅਗਸਤ ਤੋਂ 'ਧਰਮ ਯੁਧ' ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਨਾ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਹਫਤੇ ਤਕ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਨੱਕੋ ਨੱਕੋ ਭਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲੀ ਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਰਪੀਡੋ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਛੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰਨ ਤੇ 6 ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ, ਸਮਗਲਰ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਕਾਤਲ, ਲੁਟੇਰੇ ਆਦਿ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਤੇ ਬੈਂਕ ਡਾਕੋ ਪੈਣ ਲੱਗੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਉਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਮੋਰਚਾ ਪੁਰਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਨੇ ਕਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਤੇ ਜ਼ਾਬਰਾਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ-ਫੌਜੀ ਫੋਰਸਾਂ ਵਲੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ

ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਪਕੜ ਕੇ ਤਸੱਦਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਸਿਧ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫੌਜ, ਨੀਮ-ਫੌਜੀ ਫੌਰਸਾਂ ਜਾਂ ਪੁਲਸ ਬਿਨਾਂ ਵਾਰੰਟ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਪਕੜ ਲੈਣ, ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਚਾਹੁੰਣ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇ, ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਤੇ ਜੇ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਹਥਿਆਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਅ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਐਨ. ਐਸ. ਏ. ਅਧੀਨ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਅਤਿ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕੀਤੀ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ-ਭਗਤ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੋ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। 98 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ। ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਕਾਰਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਥੇ ਬਾਕੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ।

ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ—ਖਾਸ ਕਰ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੈਂਹੜਾ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥਾਵਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੇਤਾ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ

ਸਮੇਤ 'ਕੈਪਚਰ' ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਰਿਹਾਅ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥਕ ਏਕੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਵਰਕਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੌਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਲਗਭਗ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੇਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ. ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਲ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਣ । ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਤਿੰਨ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਝੁੱਸੀ (ਸੰਤ ਜੀ) ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਤਲਵੰਡੀ ਦਲ, ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਬਣਾ ਲਉ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ (ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ) ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋ ਪੰਥਕ ਭਲੇ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏਗਾ ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਆਂ । 26 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ 4 ਦਿਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਗਏ । ਉਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹੋਏ ਜੁਲਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਬੇਪਤੀ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਦਾਸਤਾਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਫਸਾਦਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੁਰਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਦਦ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ । ਸੰਤ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਵਾਹਰ

ਲਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਸਪਰੂ ਹਾਊਸ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਕੀਲਾਂ, ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੱਜਾਂ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੇਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਮਾਹੌਲ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਹੋਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਆਸ ਬੱਝਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਲੋਕਪ੍ਰੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੇ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ, ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਭੰਗ ਕਰਵਾਕੇ ਇਕ 9 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ 68 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਸਿਵਾਏ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਤਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਤੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਥੱਕ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਹੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਮਝੋਤਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜ. ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮਝੋਤੇ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਾਰਦਿਕ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਤਾਰਾਂ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਲਈ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ,

ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਤਾਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ. ਬਾਦਲ ਤੇ ਸ. ਟੌਹੜਾ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਅੰਤਮ ਗੋੜ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗਿਲਾ ਬਿਣਕੁਲ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਜੀ 22 ਜੁਲਾਈ ਤਕ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ ਵੇਲੇ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸ. ਬਾਦਲ ਤੇ ਸ. ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮੌਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸੰਤ ਲੌਗੋ-ਵਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ. ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਨੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਵਿਰੁਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹੈ—ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਰੈਡਿਟ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਜੀ ਹੀ ਖਾਣ।'

ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੈ ਦੇ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਰਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਆਮ ਫਿਤਰਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੌਰਚੇ ਦੀ

ਪੂਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਸੀ । ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਕ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚਕਾਰ 60-40 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ-ਅਬੋਹਰ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਕਾਲੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਡੀਲਿੰਕ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਐਕਟ ਬਨਾਉਣ (ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਸ. ਟੋਹੜਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਕਾਲੀ ਸਾਥੀ ਹੀ ਬਣੇਗਾ) ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਸੂਬੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣੇ ਹਨ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਇੰਡੋ ਤਿਬਤ ਬਾਰਡਰ ਫੌਰਸ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਮੰਗ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ (ਕੇਵਲ) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਏ ਹਨ । ਅਣਲਿਖਤ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ) ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ਕਤਲ, ਬੈਂਕ ਡਾਕੇ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਲੁੜੀਂਦੇ ਹਨ ।

ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਲੋਂ ਪਾਣੀ ਬਾਰੇ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਰੋਲਾ ਰੱਪਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਸਰਕਾਰੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਆਦਿ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤ ਜੀ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਮਾਹੌਲ ਹੋਰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਨਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਪਾਪੂਲਰ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਸਕੇ, ਜੀ ਆਰ ਪੀ ਆਦਿ

ਵਾਪਸ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਦੋਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਾਪੂਲਰ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਰੁਧ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਯਾਫਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਆਮ ਮੁਆਫੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਕਸਲਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਦਿਤੀ ਸੀ।

ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿਤਰ, ਜੋ ਕੰਪਲੈਕਸ ਲਾਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1947 ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਮੌਰਚੇ ਵੇਖੇ ਹਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਜਵਾਬੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਗਰਮ ਧੜਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰ ਸਮਝੌਤੇ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਲੰਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ

ਸਿਤੰਬਰ 1985

ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸਾ ਲੈ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਬੜਾ ਫਖਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ, ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਮਾਣ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੀ ਧੋਣ ਉਚੀ ਹੋਈ, ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।

ਪਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕੋਈ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਬੜੀ ਆਈ ਹੈ-ਇਕ ਕਾਲੀ ਭੇਡ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ-ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। 20 ਅਗਸਤ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ਰਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੰਗੋਵਾਲ ਉਤੇ, ਜੋ ਇਕ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ, ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਦੂਤ ਹਨ, ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ, ਦੋ ਜਾਨੂੰਨੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਸਖਤ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ) ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਗੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਨ, ਸੰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ 'ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ-ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤ' ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ 'ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਆਣਮ ਜਿਗਿਆਸਾ ਲਈ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਫਾਖਾਨਾ, ਬੁੱਢਿਆਂ ਲਈ ਅੰਨ ਪੂਰਣਾ, ਇਸਤਰੀ ਜਾਤ ਦੀ ਪੱਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋਹਮਈ

ਦੁਰਗ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।' ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਘੋਰ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਧੱਖੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਨਿਹੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ ਹੈ (ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸ਼ਰਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਿਉਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ)। ਸੰਤ ਜੀ ਇਸ ਲਈ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਦੀਆਂ ਬਰੂਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੁਆਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਇੰਨੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਦੁਆ ਸਕੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਿ ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਦਿਵਾਈਆਂ।'

ਇਕ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁ-ਯਾਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਏਕਤਾ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਸੀ, 'ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਵਕਤੀਆਂ ਪੁਆ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।' ਇਸੇ ਲਈ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ, ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦਤ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਜੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ

ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾ ਸਕਣਗੇ। 'ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲਿੰਕਨ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਲੰਬੂਬਾ, ਕਿੰਗ ਮਾਰਟਨ ਲੂਥਰ ਆਦਿ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਮਨੋਰਥ 'ਮਨੁਖਤਾ' ਦੇ ਭਲੇ' ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਆਈ, ਜਦੋਂ 'ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਤੇ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ-ਸਾੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਲੱਭੂ ਵੰਡੇ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। (ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਸਿੱਖ ਪਤਰਕਾਰ ਵੀ ਸਨ)। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ 'ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੀਡਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿਹਾ, 'ਆਖਰ ਸਾਧ ਚੁੱਕ ਦਿਤਾ ਨਾ।' ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮੀਨੇਪਣ ਤੇ ਘਟੀਆਪਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਛਪਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਬੜੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ ਤਰਦੀਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਛੱਟੇਪਣ ਦਾ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੋ ਮਤਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕੇਵਲ ਗੁਣ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, 'ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ 'ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੋਤੇ' ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਤਭੇਦ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਲੋਕਾਂ (ਸੰਗਤਾਂ) ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। (ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੋਤੇ ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਕੇ ਆਪਣੇ ਫਤਵੇ ਚਾਹੀ 'ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਜਿਤਾਕੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ 'ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕਦਮ ਸਹੀ ਸੀ।) ਜੇ ਉਹ ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਲੱਭੂ ਵੰਡਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਲੱਭੂ ਵੰਡਣ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੁਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ 'ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਸਨ। 'ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ

ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ।

ਸੰਤ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਾਲ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ-ਦੀਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕਤਲ ਜਿੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਇਕ ਘਾਟਾ ਹੈ-ਉਹ ਖੁਦ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕਦੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ । ਉਰਦੂ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੋਅਰ :-

ਦੇਖੋ ਹੈਂ ਵੋਹ ਮਨਜ਼ਰ ਭੀ ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਨੇ,

ਲਮਹੋਂ ਨੇ ਖਤਾ ਕੀ ਥੀ, ਸਦੀਓਂ ਨੇ ਸਜਾ ਪਾਈ ।

ਸਿੱਖ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕਦੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਕੁਝ ਜਨੂੰਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਸੁਨਹਿਰਾ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸੰਤ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਪੁਰਖ ਸਦੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :

‘ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਸਾਲ ਨਰਗਸ ਅਪਨੀ ਬੇਨੂਰੀ ਪੇ ਰੋਤੀ ਹੈ.

ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ਚਮਨ ਮੈਂ ਦੀਦਾਵਰ ਪੈਦਾ ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ ।

ਮੈਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਨ । ਉਹ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਦਰੇਟਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਪਦਮ ਸ੍ਰੀ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਏ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਤ ਮਹਾਪੁਰਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤਕ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਭੋਲਾਪਨ, ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ, ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਸੂ ਹੰਸੂ ਕਰਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸੰਤ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨੂਰ

ਰੂਪਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਗੁਣ ਨਿਮਰਤਾ, ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਰਟੀ ਦੇ ਸਦਾ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਭੱਜੇ, ਸਗੋਂ ਅਹੁਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਪੁਰਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਕਈ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸੱਦਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਤੋਂ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ 5 ਅਤੇ 6 ਅਕਤੂਬਰ 1983 ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਢਿਲਵਾਂ ਲਾਗੇ ਇਕ ਬਸ ਦੇ ਛੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇ-ਦਰਦੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਭਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਗਿੱਲੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?' ਫਿਰ 18 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨੇਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆ ਲਾਗੇ 4 ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੀ, ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ' ਕਹਿ ਕੇ ਵਡਿਆਇਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਖਰੇ ਬਿਆਨ; ਜੋ ਰੋਡੀਓ, ਟੀ. ਵੀ. ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਲਾਅਨਤ ਪਾਈ ਕਿ 'ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਮੀਰ ਕਿਉਂ ਮਰ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ 4 ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਉਠਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।'

ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਲਾਗੇ ਲੁੱਟਮਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਅਸੀਂ ਮੋਰਚਾ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆਂ।' ਦਸੰਬਰ 1983 ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਕਥਿਤ ਅੱਤ-ਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਖੰਦਕਾਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾਏ, ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਇਹ ਮੋਰਚੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿਓ, ਪਰ ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਇਹ ਮੋਰਚੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਹਸਹੀਣ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ : ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਇਕ ਗੈਂਦ ਵਾਂਗ ਹੈ-ਇਕ ਗਰੁੱਪ 'ਇਧਰੋਂ' ਕਿਕ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਗਰੁੱਪ ਨੁੱਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।' ਜਦੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਇਹ ਮੋਰਚੇਬਾਜ਼ੀ ਬੰਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਖੁਦ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।' 'ਭਾਵੇਂ' ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਇਹ ਮੋਰਚੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਹਾਮੀ

ਸੰਤ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਹਾਮੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਪਰੈਲ 1985 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਫੋਰੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਬਾਰੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਏ (ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਜੋ ਨਫਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸਨ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਾਦਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਬੜੇ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੇ ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਿਰ ਮੂੰਹ ਮੂੰਨੇ ਹੋਏ ਇਕ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਐਂਵੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਲਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ।' ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਸੱਟ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈਂ? ਕੀ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਜਾਏ।' ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ 'ਨਹੀਂ।' ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ, ਬਾਕੀ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਸਨ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ 14-15 ਹਿੰਦੂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਓਗੇ-ਰਾਮ, ਗੋਪਾਲ ਹਰਿ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਓਗੇ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਕਿ ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ 'ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਾਹਿ ਬਿਗਾਨਾ', 'ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸੁ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰੁਕ' ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਹੀ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ 'ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 18 ਨਵੰਬਰ 1983 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਕ ਅਪੀਲ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਰੋਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਏ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਉਸ ਦਿਨ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਤੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਹੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ

ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤਾਰਪੀਡੋ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ

ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਰੋਮ ਰੋਮ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ । ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ (ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ) । ਆਪਣੇ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਨਾ ਹੀ ਭੜਕਾਉ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗਾਂਧੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ "ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਨਾਇਕ" ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਮੈਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ । ਮੇਰਾ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਤੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਚੈਲੰਜ ਭਰਿਆ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ।" ਉਹ ਵਿਰੋਧੀ ਹੁਣ ਖੁਦ ਹੀ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਇਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ-ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ "ਲੋਕ ਨਾਇਕ" ਸਨ । ਜੇ ਉਹ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਵੀ ਹੋਰ ਜ਼ਿੰਦੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਲੋਕ ਨਾਇਕ ਜੇ.ਪੀ. ਦੇ ਅਧੁਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ । (ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਸਨ) ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਏਕੇ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਘਾਟਾ ਹੈ । ਖੁਦ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਬੁਝ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਇਹ ਵੀਰਾਨ ਮੰਦਰ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀਰਾਨ ਪਏ ਹਨ। ਉਧਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਜਿਥੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸਿਖ ਯਾਤਰੀ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਸਫ਼ਾਈ, ਰੰਗ, ਰੋਗਨ ਆਦਿ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀਰਾਨ ਪਏ ਹਨ ਜੋ ਸਾਇੰਦੇ 1947 ਪਿਛੋਂ ਕਦੀ ਖੋਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਇਕ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਸਤਾ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਕੇ ਖੰਡਰਾਤ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ।

ਇਹੋ ਹਾਲ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ (ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਸਜਿਦਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ 1947 ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇਥੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੀ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਦੋ ਮਸਜਿਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਵੀਰਾਨ ਮੰਦਰ, ਮਸਜਿਦ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਲਈ ਧਰਮ ਦੇ ਉਹ ਠੇਕੇਦਾਰ ਜੁਮੇਂਵਾਰ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਾ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਿਆ।

ਜੋ ਲੋਕ ਅਜ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ? ਕੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀਰਾਨ ਨਹੀਂ ਪਏ ਰਿਹਾ ਕਰਨਗੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ?

ਕੀ ਉਹ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ਿਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਗੇ? ਕੀ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹਨ?

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਜਨੂੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲ ਕੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਨਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 'ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ਹਮਾਰਾ' ਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਇਰ ਇਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ 'ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ' ਲਿਖਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ 'ਯਾਦਗਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਸੇ ਦਿਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਨਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਬਰਾਦਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਸੀ।'

ਅੱਜ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਜਨੂੰਨੀ ਸਿੱਖ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਲੇ ਤਕ ਆਮ ਸਿੱਖ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸਮਰਥਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਸਨ।' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ "ਸਿੱਖ ਇਕ ਵਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ

ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸੀ।"

ਪ੍ਰਸਿਧ ਫਿਲਮੀ ਅਦਾਕਾਰ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਾਟਕ ਕੰਪਨੀ 'ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਥੀਏਟਰ' ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ 'ਪਠਾਨ', 'ਦੀਵਾਰ' ਜਿਹੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾਟਕ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਦਾਕਾਰ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿਖ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ 10-12 ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਫਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਾਟਕ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ।" ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰਧ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਪੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, 'ਠੀਕ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਚੋਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵਲੋਂ ਰੱਖੀ ਨੀਂਹ ਕੱਢ ਦਿਓ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਾਟਕ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ।' ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿਖ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕੀ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਧੌਤੀ ਟੋਪੀ ਯਮਨਾ ਪਾਰ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ, ਪਰਮਾਨੰਦ, ਰਵੀਦਾਸ, ਪੰਨਾ ਜੱਟ ਜਿਹੇ 14-15 ਹਿੰਦੂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸਕਣਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਵੀ ਡਾ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਿਲੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਘਟਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਸਿਖ ਲੀਡਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੈਰੀਅਤ ਪੁੱਛਣ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਡਾ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ 'ਰਾਮ, ਰਾਮ'। ਇਸ ਤੇ ਉਹ ਸਿਖ ਲੀਡਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਤੁਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਓ 'ਰਾਮ' ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਕਵੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਾਹਮਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੈਂ ਚੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪੰਨਾ ਦਿਖਾਓ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ 'ਰਾਮ' ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।" (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 2500 ਵਾਰੀ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਂ ਆਇਆ ਹੈ)। ਕੀ ਇਹ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਨ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ?

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਭਰਾ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਹੈ—ਮਾਂ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਓ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਸਿੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਓ ਹਿੰਦੂ—ਪਤਨੀ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਸਿੱਖ ਹੈ ਪਤੀ ਹਿੰਦੂ—ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਨਾਓ ਭਰਿਆ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ—ਵਿਆਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁ. ਸੀਸ ਗੰਜ, ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਰੱਜ ਆ ਰਹੇ ਹਨ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ, ਜਵਾਲਾ ਜੀ, ਚਿੰਤਪੁਰਨੀ, ਨੰਨਾ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਓ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਮੰਤ ਪਿਛੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਸਾਂਝੇ ਹਨ—ਰਸਮੋਂ ਰਵਾਜ ਸਾਂਝੇ ਹਨ—ਭਾਸ਼ਾ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।

ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਪਾਸ ਵਾਹੀ ਯੰਗ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਲੀਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ, ਪਹਿਲੀ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 1925 ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਬਨਾਣ ਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਉਤੇ ਤਾਂ ਹਰ ਬਾਲਗ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਵੋਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਭੋਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨੰਬਰਦਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਫੈਦਪੱਸ਼ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੋਟਰ ਵੀ ਚੇਤੰਨ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਵੋਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ। ਕੇਰਲਾ, ਜਿਥੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਨੇ 1957 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਦੋਂ ਜਨਰਲ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜਿਤਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਈ। ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੋਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋਕੇ ਉਭਰੀਆਂ। ਭਾਰਤੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦਾ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 1977 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਉਨਾਂ ਦੀ

ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਰੇ ਪਿਛੋਂ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਫੁਟ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ।

ਹਰ ਵੋਟਰ ਦੀ ਵੋਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਗਲਾ ਘੁਟਣਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ। ਬੜੀ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹਸਤੀ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਦਾਅ-ਪੋਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ-ਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੋਟ ਪੰਥਕ ਵੋਟ ਹੋਏਗੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਲੋਂਗੋਵਾਲ) ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੱਖ ਗਿਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਹੋਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਸਮੇਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਅਕਸਰ ਲੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕਦਮ ਇਕਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਜਮਹੂਰੀ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਲੜਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਜਿਠਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 50 ਤੋਂ 60-65 ਫੀਸਦੀ ਤਕ ਵੋਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਰ ਵੀ ਭੁਗਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਉਮੀਦ-ਵਾਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੌਲਿੰਗ ਏਜੰਟ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਜਾਅਲੀ ਭੁਗਤਾ ਦੇਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਵੋਟ ਪਾਉਣ।

ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ

ਕਰੀਬ ਰਿਹਾਅ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਜੀ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀਅਨਾ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਫਿਰ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਟਿਊਬਵੇਲ ਜਾਂ ਬਿਜਲੀ ਆਦਿ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ, ਪੁਲਸ, ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ, ਸੀਮੈਂਟ, ਇੱਟਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਪਰਮਿਟ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜਾਂ ਐਮ.ਪੀ. ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਦਦ ਤੋਂ ਖੁਦ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੋਏਗਾ। ਵੋਟ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜਾਂ ਐਮ.ਪੀ. ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹੱਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ,

ਹੁਣੇ 25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਤ ਹਲਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੂਹ ਜਨਤਾ ਵਲੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੋਟਰ ਵਜੋਂ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹੋ, ਹੁਣ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਬਣ ਗਏ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੀ ਹੋ।

ਪਿਛਲੇ 4-5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 1947 ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਸਮਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਨੇਰੀਆਂ ਝੱਖੜ ਝੁੱਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਜਨੂੰਨੀ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਹਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪਛਾਨਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਸਦਕਾ ਇਕ ਭਰਾ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਲਗਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਸ਼ਾਮੀ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਬਹਾਦਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਐਫ. ਅਤੇ ਫਿਰ ਫੌਜ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਖਮ ਹਾਲੇ ਤਕ ਅੱਲੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਏ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਭਿਸਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਮਰਹਮ

ਲਾਓਗੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ—ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸੂਬਾ ਹੈ—ਇਹ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਆਂਦਰ ਹੈ—ਹਰ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਹੈ—ਇਸ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਭ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ । ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਭਗਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਯੋਧੇ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਕਾਮੇ-ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ, ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ, ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਆਦਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾਵਾਂ, ਕਵੀ ਲੇਖਕ ਆਦਿ ਸਭ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ । ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ (ਭਾਸ਼ਾ), ਪੰਜਾਬੀ (ਸੂਬਾ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ (ਸਭਿਆਚਾਰ) ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਜਤਨ ਕਰੋਗੇ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਉਜੜਦਾ ਰਿਹਾ—ਵਸਦਾ ਰਿਹਾ । ਹਨੇਰੀਆਂ ਝੁੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਹਰ ਹਨੇਰੀ, ਹਰ ਤੁਫਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਿਖਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਨੇਰੀ ਥੰਮ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ।

ਤੁਸੀਂ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਅਜ ਬੜੇ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹਨ—ਵਲ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਟਰੇਨਿੰਗ ਆਦਿ ਲਈ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਵਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹੱਕੀ ਮੰਗਾਂ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਤਨਾਓ ਦੇ ਵਾਤਾ-

ਵਰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ। ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਉਹ ਪੰਥ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੋ, ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੋਤੇ ਨੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਏਕਤਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਚਨ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਸ "ਹੱਥ" ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਘੁਟਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ 'ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਇਕ' ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਭਨਾਂ ਲਈ, ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਅਮਰ ਅਤੇ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਰਖਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਰਿਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਰਖਣ ਲਈ ਜੋ ਸੁਝਾਅ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਓਗੇ।

★ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ, ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ (ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ) 'ਭਾਰਤ ਰਤਨ' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇਕ 'ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ 'ਨਹਿਰੂ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਚ ਫੈਕਟਰੀ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਰਿਜਨਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਨਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਏ।

★ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ।

★ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਰੋਪੜ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਘਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਏ ।

★ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇਕ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ।

★ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ 'ਚੇਅਰ' ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਜਿਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਏ । ਇਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗੀਤਾ, ਕੁਰਾਨ, ਬਾਈਬਲ ਆਦਿ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਏ ।

★ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹਰ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈਡ ਕੁਆਰਟਰ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਆਦਮ ਕੱਦ ਬੁਤ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ ।

★ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਰਾਜ ਭਵਨ, ਸਕੱਤਰੇਤ, ਜ਼ਿਲਾ ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ।

ਕਾਸ਼, ਅਜ ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਜੀਵਤ ਹੁੰਦੇ

ਕਾਸ਼ ! ਅੱਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ, ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਜੀਵਤ ਹੁੰਦੇ । ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹ ਜੀਵੇ ਅਤੇ ਜਹੀਦ ਹੋਏ—ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਫੱਤਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤੇ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ, 24 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ, 25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਫੁਲ ਚੜਾਏ ਸਨ ।

ਕਾਸ਼ ! ਅੱਜ ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਸ੍ਰੋ: ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਿਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਸਿੰਜਿਆ, ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸੁਹਣੇ ਫੁਲ ਤੇ ਫਲ ਲਗੇ ਹਨ । ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ 73 ਸੀਟਾਂ (ਜੋ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ) ਜਿਤਾਈਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਜਿਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸੰਤ ਜੀ) ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਹੱਥ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਸੰਤ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਘੁਟਿਆ ਸੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੋਸਟਰਾਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਕੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ, ਜਿਸ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫੁਲ ਚੜਾਏ ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ

ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕਦੀ ਭੀ ਭੁਲਾਉਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵੇ—ਆਪਣਾ ਇਕ ਇਕ ਪਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਰਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ (ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਖਾਤਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ) ‘ਮੈਂ ਮਰਾਂ ਪੰਥ ਜੀਵੇ’ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਤਨੀ ਮਹਾਨ ਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤੇਗਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕੱਦਰ ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਈ ਸੱਜਣ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿਤਰਕਾਰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਸ. ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ‘ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ’ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਚਿਤਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ-ਪਾਰਖੂ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਇਹ ਚਿਤਰ ਵੇਖ ਕਿ ਕਿਹਾ ਸੀ, ‘ਇਸ ਚਿਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਬੁਰਸ਼ ਭੇੜ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।’ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਚਿਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਲਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਮਰ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹੋ ਇਕ ਚਿਤਰ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਅਮਰ ਰਖਣ ਲਈ ‘ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੋਤਾ’ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਮ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ। ‘ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਪ੍ਰਪਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ‘ਮੈਂ’ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਵਕੜੀਆਂ ਪੁਆ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।’ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਤੋਂ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਨ ਕਾਰਵਾਈ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾ ਸਕਣਗੇ।

ਮਾਲੀ ਫੁਲਾਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਵਹਾ ਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਅਤੇ ਫੁਲ ਖਾਣੇ ਉਸ ਦੇ ਨਸੀਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹੋ ਗਲ ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਢੁਕਦੀ ਹੈ। ਲੀਡਰ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਮਾਪੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ

ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਐਮ. ਪੀ. ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਬਚੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਫਲ ਖਾਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੈ। ਪਰ ਲਾਇਕ ਔਲਾਦ ਉਹੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਕਦਮ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਏ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਹੁਣ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੇਕਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 5 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਹੋਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਯੋਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਲਦੀ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ-ਅਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਜਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਜਾਨੂੰਨ ਤੇ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ।

ਅਗਲੇ ਸੋਮਵਾਰ 14 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਹ ਅਖਲਾਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਨ ਕਰਨ ਲਈ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਰਿਸਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਢੁੱਕਵੀਂ ਯਾਦਗੀਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਸੁਝਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :—

1. ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ, ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਤੀ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ "ਸੰਤ ਲੰਗੋਵਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰ" ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਜਿਵੇਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 'ਨਹਿਰੂ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਹੈ।
2. ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ

ਹੈ।

3. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਮ-ਕੱਦ ਦੇ ਬੁਤ ਲਗਾਉਣ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ।
5. ਸੰਤ ਜੀ ਪੰਜ ਬੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਉਰਜਾ ਘਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੋਪੜ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ' ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
5. ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸਰ ਰਹੀ ਕੋਚ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
6. ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਰਾਜ ਭਵਨ ਅਤੇ ਸਕਤਰੇਤ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਗਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
7. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਬਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
8. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ "ਚੇਅਰ" ਸਥਾਪਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਏ।
9. ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ (ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ) ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।
10. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿਛੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਰੋਲ

ਫਰਵਰੀ 1986

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉੱਤੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਹਿਸ਼ੀ-ਆਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਾਫੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਏ ਗਏ 'ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ' ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਨੇ ਦੋ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ 'ਬਰਤਰਫ' ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ ਦੋ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਨਿਯੁਕਤ' ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇਣ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਲੋਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅਸਤੀਫਾ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ)। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਰੋਲ ਦੀ ਬੜੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅਤਿ ਨਾਜ਼ਕ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲੀ ਜੂਨ, 1984 ਨੂੰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ ਅਤੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੜਕਾਹਟ ਤੇ ਲਗਭਗ 8 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅੰਨੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ 11 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਟਰੰਕ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ. ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਸਖਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗਰੰਥੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ 2 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਡਾਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਸ ਮਰਕਜ਼ ਦਾ ਅਦਬ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ। ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ।

ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕਲ੍ਹ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਅਤੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਨੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲਕੇ ਅੰਨੇਵਾਹ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਜਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ, ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਘਾਤਕ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿਖ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਅਤੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੰਨੋ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਉ।”

ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਪਤਰਕਾਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੋ ਜੂਨ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਾ ਪੰਜਾਬ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਨਾਫਜ਼ ਕਰਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹਨ

ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਸੈਂਸਰ ਲਗਾਕੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਰੈਂਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸਾੜੀ ਗਈ। ਫੌਜ ਨੇ ਕੰਪਕਲੈਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟ ਲਏ। ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ 7 ਜੂਨ ਤੱਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤ-ਪਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬੜੀ ਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਨ ਬੜੇ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਐਨ. ਐਸ. ਏ. ਅਧੀਨ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਅਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ 7 ਜੂਨ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰਾਂਬੀ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ। ਸਟਾਫ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਮੁਲਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਪਗੜੀਆਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਪਿਛੇ ਬੰਨਕੇ ਬਿਠਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੀ ਕਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੁਡਵਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਇਆ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ 12 ਜੂਨ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬਿਆਨ ਪੜਿਆ ਜੋ ਬੜਾ ਹੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਵੱਡੇ ਲੀਡਰਾਂ, ਵਜੀਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ :

‘ਪਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ, ਜੀਓ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਤਹਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਅਵਸ਼ੋਸ਼ਨਾਕ ਹਨ ਜਿਸ ਤੇ ਹਰ ਹਿਰਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਕੌਮਾਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਿਪਤਾ ਤੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਠੀਕ ਹਨ ਤੇ ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸੀਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।

ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕੌਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਾਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਸਭ ਭਰਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਾਇਮ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਧੁੜੀ ਮਸਤਕ ਲਗਾ ਸਕਣਗੀਆਂ।

ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਖੜਾ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਸੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੰਘ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ :

‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ, ਹੱਕ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ :

ਖਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦ, ਵੈਸ਼, ਉਪਦੇਸ਼ ਚਹੂੰ ਵਰਨਾ ਕੋ ਸਾਂਝਾ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇਵੇਧਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਏਥੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਤੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦੁਖੀ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਰੀਲੇਅ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਛੇਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ।

ਦੋਨੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ। ਪਾਠਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੁਦ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ।

ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ 15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ‘ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ’ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੀਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਉਦੋਂ ਤੀਕ ਸਾਰੀਆਂ

ਸੰਗਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ :

‘ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਆਪਦੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ।’

ਸਮੁੱਚਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਉਪਰੰਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ 17 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠਰ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

‘ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਫੌਜੀ ਅੰਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਢਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਖਸਤਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜਿਆ ਜਾਏ।’

ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਇਕ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 18 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਘੋਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ 22 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ 23 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਰੇਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ, ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਚੋਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਲੁੱਟ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਹਲਾਤ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੁਆਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ 25 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲਈ ਅਤੇ 29 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਨਿਹੱਥੇ ਅਤੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਗਨ ਭੇਟ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਲਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਉਪਰ ਜੋ ਸੰਕਟ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ 'ਕਾਰ ਸੇਵਾ' ਨੂੰ ਸਹੀ ਪਾਖੰਡ ਕਰਨ ਲਈ 11 ਅਗਸਤ ਨੂੰ 'ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ' ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਚਾਇਆ। ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਬਰਤਰਫ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਸ. ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਛੇਕ ਦਿਤਾ।

ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੋ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁ: ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਵਿਖੇ 'ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ' ਬੁਲਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਗਭਗ ਇਕ ਲੱਖ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆ

ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਾਰਚ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 19 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਹੁਕਮ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ 8 ਜੂਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਜੁੱਤੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਏਲਚੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਬੰਧਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤੇ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਵੀ ਫਿਲਮ ਵਿਖਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ 26 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ 27 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮ ਤਸ਼ਦੱਦ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਫੌਜੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮੇਰੇ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਜਲਦ-ਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਏਲਚੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਸਪਸ਼ਟੀ-ਕਰਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕਣ ਲਈ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੈਂ ਇਕ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ

ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ ਤੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ (ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ) ਜਿਸ ਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਫਾਂਗਰਸੀਆਂ, ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਮਾਜੀ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕ ਉਠ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖਵਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਇਕ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ। ਸ. ਮਜੀਠਾ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਨਾਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਚਾਰ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਠੋਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਨਵੀਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ 13 ਮਾਰਚ 1985 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮਥਾ ਟੋਕ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਆਪਣੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦਹਿਸ਼ਤਜ਼ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਠੀ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਸਨ) ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਉਸ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਪੁਲੀਸ

ਜਨਵਰੀ, 80

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਨ ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਗਿਰਜਾਘਰ ਵਾਂਗ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ । ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਅਤਿ ਪੂਜਨੀਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ । ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਮਰਮਰ (ਪੱਥਰ) ਦੀਆਂ ਸਿਲ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਦਿਤੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਲਬੇਲੇ ਕਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਹਿਜੇ ਚਲੋ, ਹਰ ਸਿਲ੍ਹਾ ਹੇਠਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ।'

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਪਿਆਰੀ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਜਾਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਗਈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬੜਾ ਹੀ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਛਿੜਿਆ-ਦੋਨੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਸਾਹਿਬ

ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਛਿੜ ਪਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਹੀ ਮੁਖ ਕੰਮ ਹੈ। ਕੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ? ਆਉ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੀਏ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਲਗਭਗ ਅਧਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਵਲ ਪਰਕਰਮਾ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੁੰਗਾ ਰਾਮਗੜੀਆ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਲੰਗਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸੱਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਕ ਸੜਕ ਹੈ, ਜੋ ਚੌਕ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ ਮਾਰਕੀਟ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਜਿਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ (ਸਰਾਂ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸੜਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰੀਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜਾਇਦਾਦ ਲਗਾਤਾਰ 20 ਸਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਏ, ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੜਕ 'ਸ਼ਰੇ-ਆਮ' ਹੈ-ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਤੇ ਨਗਰ ਪਾਲਕਾ ਨੇ ਕਦੀ ਕੁਝ ਵੀ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਭਾਲ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ 'ਧਰਮ ਯੂਧ' ਮੌਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਇਸ ਸੜਕ ਤੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਸਾਈਕਲਾਂ
ਸਕੂਟਰਾਂ ਅਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਲੰਘਦੇ ਸਨ। ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ
ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਾਰਾਂ
ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ
ਮਾਰਕੀਟ ਵਲ ਵਡੇ ਦੋ ਗੇਟ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਤੇ
ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਵਲ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਗੇਟ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।
ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਲੋਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਸਿਧ ਬਾਬਾ
ਅਟਲ ਵਲ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਗੇਟ ਵੀ ਢਾਹ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਥਿਤ ਅਪ-
ਰਾਧੀ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਲਈ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ
ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਪਰੰਪਰਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਸ ਕਦੀ ਵੀ ਬਾਵਰਦੀ
ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਲਗਭਗ 100 ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ
ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇਹ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ
ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀਆਂ ਨੂੰ
ਦਿਵਾਉਣ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਾਵਰਦੀ ਪੁਲਸ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ
ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ
1919 ਵਿਚ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਕਈ
ਦਿਨ ਫਲੈਗ ਮਾਰਚ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਨੋਂ ਸਰਾਵਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ
ਆਦਿ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ ਸਨ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਏਜ਼ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ
ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ 12 ਅਕਤੂਬਰ 1920 ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ
ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਆਏ। 1925 ਤਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਮੌਰਚੇ
ਜਿਵੇਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਅਤੇ ਜੈਤੋ ਦਾ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਇਥੋਂ ਸ੍ਰੀ
ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚਲੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਤੇ
ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਤਸ਼ਦਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਦੀ ਪੁਲਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੌਰਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਧਕੇ ਦੂਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੌਰਚੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤੇ ਚਲਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਭੀਮ ਸੈਨ ਸੱਚਰ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਨ 1955 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਤੇ ਲਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵਿਰੁਧ ਮੌਰਚਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਫੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 3-4 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਡੀ ਆਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਰਹਿਨਮਾਈ ਹੇਠ ਸੈਕਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਭੇਜੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਦਫਤਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤੇ ਵਰਕਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਗੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਪੁਲਸ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਅਬਰੂ ਗੈਸ ਦੇ ਗੋਲੇ ਸੁਟੇ ਅਤੇ ਗੱਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਰੋਸ ਫੈਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। 7 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਅਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਉਠਾਈ ਗਈ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸੱਚਰ ਨੇ 10 ਨਵੰਬਰ 1955 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲਸ ਭੇਜਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। 14 ਜਨਵਰੀ 1956 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨਵੇਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨੇ ਪਿਛੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹਕੂਮਤ ਬਣਾਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਫੇਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 1977 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ 1980 ਤਕ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ

ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸਫੈਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਮਿਆਨੀ ਸੜਕ ਤੇ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

‘ਧਰਮ ਯੁਧ’ ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ, ਮੌਰਚੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੈਰ-ਸਮਾਜੀ ਅੰਸਰ, ਸਮਗਲਰ, ਪੈਸ਼ਾਵਰ ਕਾਤਲ ਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਸੀ। ਉਹ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਲੁਟਮਾਰ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਲਾਗਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮਹੀਨੇ ਵਾਰ ਪੈਸੇ ਉਗਰਾਹਣ ਲਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ‘ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ’ ਹੈ— ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ‘ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ’ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਗਲੀ ਬਾਗਵਾਲੀ ਵਿਚੋਂ 16 ਮਈ, 23 ਮਈ ਤੇ 3 ਸਤੰਬਰ 1983 ਨੂੰ ‘ਗਟਰ’ (ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਾਲੀ) ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿਖ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਕੱਢੀ ਗਈ। ਜਨਵਰੀ 1984 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਵਿਚ ਤਲਵੰਡੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ. ਮਲਿਕ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ ਤੇ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਬੇਜੀ (ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਦਾ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਦੋ ਲਾਸ਼ਾਂ ਲਾਗਲੇ ਮੌਚੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਸੜੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਗੱਲੀ ਆਮ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕੀ, ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਉਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਣ ਲਗੇ ਸਨ। ਜਲੰਧਰ ਰੇਂਜ ਦੇ ਡੀ ਆਈ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ 25 ਅਪ੍ਰੈਲ 1983 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਮਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਵ ਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ ਦਵਾਰ ਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਦਰਅਸਲ ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਆਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਣ ਲਗੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਮੌਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਮੌਰਚੇ ਪੁਰਅਮਨ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੁਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰ-ਦੋਸ਼ ਤੇ ਮਾਸੂਮ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਛਲਣੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। ਸੁਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਫੌਜ ਭੇਜਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜੂਨ 1984 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਗੈਰ-ਸਮਾਜੀ, ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ-ਸਗੋਂ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ ਨਾ ਪਨਾਹ ਲਏ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੌਜ ਭੇਜਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੁਰਅਤ ਹੁੰਦੀ।

ਫੌਜ ਨੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ 29 ਸਤੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸੌਂਪਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਗਰਮ ਅਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਗਰਮ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓੜੀ ਉਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਇਆ, ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਲਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਂ ਲਾਗੇ ਪਾਸੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਣ ਤੇ ਪੁਲਸ ਸਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ।

‘ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੌਤੇ’ ਪਿਛੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅਤੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਮੁਜਾਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਤਨਾਓ ਰਿਹਾ। ਸੰਤ ਜੀ 31 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਜ਼ਿਲਾ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁਧ ਮੁਜਾਹਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਤ-ਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਮਸੀ ਮਿੰਟ ਜਾਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਲਾਅਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਮੁਖ ਗੇਟ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਸ ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਖਿਆਂ ‘ਚ ਪੁਲਸ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ (ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ) ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ

ਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਪੁਲਸ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ, ਸਫੈਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ਼ੱਕੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਜਾਂ ਸਾਜਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗਈ ਹੈ। ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਯੂਥ ਵਿੰਗ ਦੇ ਇਕ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰ ਸ. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ 4-5 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਲਸ ਦੇ ਆਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਲਈ ਸਾਦਾ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਰੌਲਾ ਪਿਆ—ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, 'ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।' ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜਸ਼ਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ—ਪਰ ਪੁਲਸ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾਏ।

ਆਉ, ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਕੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਖਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਜਰਾ ਵੀ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੂਨ 1984 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਲ ਵੇਖੀਏ, ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਵਖ ਵਖ ਗਰੁਪਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਖਡੋਣਾ-ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਖਿਡੋਣਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਬਸੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਇਕ ਗੇਂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰੁਪ ਠੇਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਜਾਂ ਤੀਜਾ ਗਰੁਪ ਠੇਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਕੇਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।' ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੋਈ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਯਾਤਰੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਜਾਂ ਸਕਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ

ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਮਰਿਆਂ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਮਰੇ ਖਾਲੀ ਕਰਾ ਸਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਆਕੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕੀ ਬੰਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਜਿਸਟਰ ਚੈਕ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਰਿਹਾ। ਦਿਲਚਸਪ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੇ ਇਥੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੌਟ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਦੋ ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਗਰੁਪ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਖੂਬ ਫਲੈਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਸਿਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਜੂਨ 1984 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾ ਰਹੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ 'ਨਾਨਕ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ 'ਨਾਨਕ' ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਪਾਵਨ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਮਾਸੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਕਥਿਤ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਲਈ ਸਫੈਦ

ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਵਿਰੋਧਾਂ, ਮੁਜਾਹਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਬਥੇਰੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਸਿਵਾਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦਫਤਰ (ਦੋਨੋਂ ਅਕਾਲੀ, ਯੂਥ ਵਿੰਗ, ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਦਿ) ਇਥੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੋਨੋਂ ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਥਿਆਰ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੜਕੀਲੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਰਖ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਫਤਿਹ ਗਜਾਉਂਦੇ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਦੋਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ, ਯੂਥ ਵਿੰਗ ਅਤੇ ਇਥੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲਖ ਮਤਭੇਦ ਹੋਣ, ਸਿਖ ਮਿਸਲਾਂ ਵਾਂਗ ਪਵਿਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਸਿਖ ਜਗਤ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ, ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨੌਜਵਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਫਰਵਰੀ, 1986

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਵਾਨੀ ਦੀਵਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਬੜਾ ਤਾਕਤਵਾਰ, ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜਰਨ ਲਈ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਨਾਮੇ ਜਾਂ ਹੰਗਾਮੇ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਪੂਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਅਲੌਕਿਕ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਧੜਕਦਾ ਦਿਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਣਾ, ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ੀਰੀ ਲਈ ਪਹਾੜ ਖੋਦਣ, ਕਿਸੇ ਹੀਰ ਲਈ ਮੱਝੀਆਂ ਚਾਰਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸੋਹਣੀ ਲਈ ਮਹੀਂਵਾਲ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਮਰ ਸੁਹਾਵਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਲਈ ਤਾਰੇ ਤੋੜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਜਵਾਨ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਪਿਆ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸੀਸ ਤਲੀ' ਤੇ ਧਰ ਕੇ' ਹਰ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਤਰੇ ਮੁਲ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਿਆਂ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੱਕਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹੋਸ਼' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 'ਜੋਸ਼' ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਸੇ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਚੁਕਿਆ ਕਦਮ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੁਸੇ ਜਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਬੜਾ ਹੀ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ, ਝੁਰਦਾ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਚੁਕੇ ਗਏ ਕਦਮ ਲਈ ਬੜਾ ਹੀ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ,

ਬੂਰਦਾ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਚੁਕੇ ਕਦਮ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹਦੀ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ
ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਰਦੂ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ :

ਦੇਖੋ ਹੈਂ ਵੱਧ ਮਨਸੂਰ ਭੀ
ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਨੇ,
ਲਮਹੋਂ ਨੇ ਖਤਾ ਕੀ ਬੀ,
ਸਬੀਓਂ ਨੇ ਸਜਾ ਪਾਈ।

ਅਨੁਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਕਿੰਟਾਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦੀ
ਸਜਾ ਕਈ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ।

ਨੌਜਵਾਨ ਦੌਸਤੋ, ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਹੋ, ਸੋਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਹਰ
ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬੜੇ
ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਹੋ, ਸਿਆਣੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਡੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਗਰਮ ਖੂਨ ਕੁਝ
ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਤਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ। ਦੌਸਤੋ, ਜੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ
ਹੋਸ਼ ਕਦੀ ਨਾ ਗਵਾਉਣਾ। ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ
ਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ
ਪੂਰਨ ਖਤ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਸੇ ਜਾਂ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ
ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ ਡਾਕ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਓ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੌਸਟ ਕਰੋ।

ਇਹ ਉਮਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਹੈ, ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ
ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੜੀਂਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਓ
ਟਰੇਨਿੰਗ ਲਓ-ਕੌਰਸ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਪੁਜ ਸਕੋ-ਆਪਣੇ
ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਸਕੋ।

ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਆਪਣੇ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤੰਨ ਹੈ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਰੋਲ ਹੈ ਉਸ ਰੋਲ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿਓ,
ਪਰ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਓ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ

ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯੋਗ ਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਬਣਾਓ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਮਾਪੇ ਉਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਪੜ੍ਹਾਉਣ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਆਪ ਹਨ, ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਨਿਪੁੰਨ ਬਣਾਉਣ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣੀ ਔਲਾਦ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਏ । ਜਿਵੇਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਲਾਦ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬੜਾ ਸੁਚੇਤ ਹੈ । ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਹਰ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਿਧਾ ਸਾਦਾ, ਸੱਚਾ ਸੁਚਾ ਅਤੇ ਨੇਕ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਧਰਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਫਰਤ ਵੇਰ, ਹਿੰਸਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਡਾਕਟਰ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਕਥਨ :

‘ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਤਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਵੈਰ ਰੱਖਣਾ ।’ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਸਮਕਾਲੀ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੋਹਣਾ, ਸੁਚੱਜਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂ ਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਤੇ ਨੇਕ ਬਣਨ, ਉਚ ਨੀਚ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ‘ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਭੈ ਏਕੇ ਪਹਿਚਾਨਬੋ’—‘ਏਕ ਪਿਤਾ, ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ’—‘ਨਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਾਹੀ ਬੇਗਾਨਾ, ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕੋ ਬਨ ਆਈ’—ਉਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ‘ਸੁਭ ਕਰਮਨ’ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜਬਰ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ—ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤਕ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਾ

ਭੁਖਾ ਨਹੀ ਸੇਂ ਸਰਦਾ ਸੀ—ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਥਰੂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੇਂਦਾ
 ਸੀ—ਕੋਈ ਬੀਮਾਰ ਬਿਨਾਂ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਕਾਲ ਸਮੇਂ
 ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਤੋਂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਲੜਕੀ ਨੂੰ
 ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜਦੋਂ ਖਾਣਾ ਖਾਣ
 ਲਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੰਘ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਵਰਤਾਉਣ ਲਗਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
 ਹੰਝੂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੁਗਲ ਵਲਾਂ
 ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੀ ਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ
 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ
 ਹੀ ਰੋਟੀ ਖਾਵਾਂਗੇ—ਤੇ ਸਚਮੁਚ ਉਹਨਾਂ ਇੰਜ ਕੀਤਾ। ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ
 ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ
 ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ।
 ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਤਰੇ, ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਆਪਾਂ ਜਾਰੀ ਰਖ ਕੇ
 ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕ-
 ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਬਿਨਾਂ ਹਥਿਆਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਾਂ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ
 ਸਿਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਨਿਰਦੋਸ਼
 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ
 ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ
 ਨਫਰਤ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ
 ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਲਈ ਉਕਸਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ
 ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨੌਜਵਾਨ ਵੀਰੋ, ਇਸ ਉਮਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ
 ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਲ੍ਹ
 ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਅਫਸਰ, ਆਈ. ਏ. ਐਸ., ਆਈ. ਐਫ. ਐਸ. ਜਿਸ ਕੇਡਰ ਵਿਚ ਸਿਖ
 ਬੜੇ ਹੀ ਘਟ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜਨੀਅਰ, ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਵਕੀਲ
 ਜੱਜ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਅਧਿਆਪਕ, ਜੋ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਬਣਨ ਵਿਚ ਯਤਨ
 ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ
 ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਵਿਰੁਧ ਬੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ

ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗਾਂਡੇ ਦਾ ਮੁਖ ਮੋੜ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੀਏ—ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਉਣੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਯਤਨ ਕਰੋ।

ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਤੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨਾ, ਟਰੈਫਿਕ ਜਾਮ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਟਰੈਫਿਕ ਰੋਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਕਰਮ ਸੁਣੋ, ਉਹ ਇਸ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੌਂ ਸੌਂ ਗਾਹਲਾਂ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਸਮਾਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਪੁਛੋ ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਨਾਖੁਸ਼ ਹਨ। ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਮੈਰਿਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਹਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਾਂਗ ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਗੁਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ 10-12 ਸਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਥੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਮੀਰ ਰਾਜਪੂਤ ਆਪਣੇ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਪੂਤ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣ ਸਕੇ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਿਖ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਅਜ ਦੇ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਨੌਜਵਾਨ ਦੋਸਤੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 'ਕਲ੍ਹ' ਦੇ ਨੇਤਾ ਹੋ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹੋ—ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਅਜ' ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ

ਨੂੰ ਕਲ੍ਹ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੋ । ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ, ਜਦੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ
ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਸੁਣਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ
ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰੋ । ਕੱਚ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਪਥਰ
ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਜੋ ਹੱਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਝਦੇ ਹੋ—ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਨ,
ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਹੱਕ ਦਿਓ । ਸਚਾਈ ਬੜੀ ਹੀ ਕੌੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਸਚਾਈ ਕਹਿਣ
ਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰੋ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ 'ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਸਚਹੁ
ਓਰੈ ਕੋ ਉਪਰਿ ਆਚਾਰ—ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿਉ ।

ਕੌਣ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਖਰੀ ਬੱਸ 6.30 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਭੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਮੈਂ ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਵਾ ਪੰਜ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਬੱਸ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਚਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕੰਡਕਟਰ ਲਾਗੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਬੈਠਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਆਉਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ। ਛੇ ਵੱਜ ਗਏ। ਫਿਰ ਡਰਾਈਵਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁਲਸ ਗਾਰਦ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ।' ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਲਸ ਗਾਰਦ ਨਾਲ ਇਹ ਬੱਸ 6-30 ਵਜੇ ਚੱਲੀ। ਸਾਡੇ ਛੇ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ ਟਾਈਮ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਬੱਸ 7.20 ਤੇ ਚੱਲਣੀ ਸੀ।

ਟਿਕਟਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਹੀ ਲੰਬੀ ਲਾਈਨ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਲਾਈਨ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਲਗ ਗਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਛੇਵੇਂ ਜਾਂ ਸੱਤਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਟਿਕਟਾਂ ਲਈ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਮੇਰਾ ਨੰਬਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕਲਰਕ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, 'ਗੱਡੀ ਫੁਲ' ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਕੱਟਣਾ।' ਕਈਆਂ ਨੇ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੜੋ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਇਕ ਟਿਕਟ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਓ, ਪਰ ਬੁਕਿੰਗ ਵਾਲਾ ਇਹੋ ਕਹੇ, 'ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਡੋਹਲੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਬੱਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸਵਾਰੀ ਵੀ ਖੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਫ ਲਓ, ਜੇ ਉਹ ਓਵਰਲੋਡ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਥੋਂ ਪਿਛੇ ਲਾਈਨ ਵਿਚ 20-25 ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਕਈਆਂ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਇਥੇ ਹੀ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਕੋਈ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਦੋਸਤ ਪਾਸ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਂ ਮੰਦਰ ਵਿਚ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵੱਖਰੀ, ਤਕਲੀਫ ਵੱਖਰੀ।

ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰਾਤ ਤਕ ਸਗੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਰਗੇ ਰੂਟਾਂ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੱਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਤ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ, 5.15, 6.30 ਅਤੇ 7.20 ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ; ਇਹ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਭੇਜਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਇਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੁਗ-ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ 'ਟੂਣਾ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਸਕੂਟਰ ਚਲਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਦੌਹਰੀ ਮਰਦ ਸਵਾਰੀ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਦਫਾ ਚੁਤਾਲੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਰਾਤ ਦਾ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਿਨੇਮਾ ਸ਼ੋਅ ਬੰਦ ਹਨ, ਠੀਕਰੀ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ?

ਅਮਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ

ਤੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ ਦੇ ਹਜ਼ਰਾਂ ਹੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਗਭਗ 80 ਕੰਪਨੀਆਂ ਤਾਇਨਾਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਹਾਊਸਿੰਗ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ, ਸਕੂਲ, ਹੋਸਟਲ ਜਾਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਆਦਿ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲੋਕ ਤੋੜਵੇਂ ਖਰਚ ਕਾਰਨ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਰੁਕ ਗਏ ਹਨ, ਨਵੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਕੀ ਸਨ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਮੁਰੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ—ਇਹੋ ਹਾਲ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨਵੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾ ਸਕੀਆਂ, ਉਹੋ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬੱਸਾਂ, ਟੁਟੇ ਸੀਸੇ ਬਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਖਤ ਸੀਟਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ, ਜੋ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਹੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ—ਬਜਟ ਵਿਚ ਸੌਂਕੜੇ ਕਰੜੇ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਵਪਾਰ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਗਾਹਕ ਪੰਜਾਬ ਆ ਨਹੀਂ ਰਹੇ—ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਇਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ?

ਹੁਣ ਤਕ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਕੋ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅੰਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕੋ ਮਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ—ਇਕ ਦਰਖਤ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ—ਇਕੋ ਚਿਹਰੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਇਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਾਹਾਂ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਮੇ ਰਿਵਾਜ ਸਾਂਝੇ ਹਨ, ਤਿਓਹਾਰ ਸਾਂਝੇ ਹਨ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਹਨ—ਰੋਟੀ ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਸਾਂਝੇ ਹਨ, ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਸਾਂਝੇ ਹਨ—ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਗਮ ਸਾਂਝੇ ਹਨ—ਇਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ—ਸਾਂਝੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਤਰੇੜਾਂ ਪਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ, ਇਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ?

ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1966 ਪਿਛੋਂ ਨਵਾਂ ਪੰਜਾਬ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ—ਇਸ ਦੀ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ—ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਹਾਲੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਝਗੜੇ ਖੜੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਸ਼ੀ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ

ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਉਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ? ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਖੋਫ ਇਕੱਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸਫਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਏ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਂਗਾ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਿਸਤੌਲ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਰ ਸੁਟਣਾ ਹੈ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਦਸਤਕ ਦੇਣ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਉਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਗੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਬੁਛਾੜ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲ ਦਿਤਾ ਹੈ ? ਕੌਣ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਪੈਸੇ ਭੇਜ ਭੇਜ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ, ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਭੈਣ ਭਰਾ, ਅੰਗ ਸਾਕ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਉਹ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਸਾਕਾਂ, ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਗਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਕੌਣ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਦਕਾ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣੀ ਪਈ ਹੈ ?

ਬੜੇ ਹੀ ਸੰਕਟਮਈ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੰਦੋਬਸਤਾਂ ਹੇਠ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੌਣ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਰੁਧ ਬੁਨਾ

ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੌਮੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਡਟਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰਕੂ ਰੰਗਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੀਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨੰਗਾ ਕਰੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਜੀਉਣਾ ਮੁਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਹਾਸੇ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ, ਇਕ ਭਰਾ ਦਾ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਤੋਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਓ ਪਛਾਣੀਏ ਕਿ ਕੌਣ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਆਏ ਦਿਨ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਕਾਲੀ ਭੇਡ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ—ਇਕ ਮਛਲੀ ਸਾਰੇ ਤਲਾਅ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਚੁਪ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ' (Silent Majority) ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਗੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਰਸੇ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕੀਏ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਥੇ ਉਸਾਰੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿਸਾ ਪਾਵਾਂਗੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਦਿਓ

ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੇ 222 ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਛੋਂ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬ-ਦਾਲੀ ਨੇ 1762 ਈ. ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਲਗਪਗ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੀ ਹਮਾ-ਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਂ ਲਾਗਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਪਿਛੇ ਬਾਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਰਦਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਕਥਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਵੀ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਬਖਤਰ ਬੰਦ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਭਰੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੋਪਾਂ, ਬੰਬਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ-

ਬਾਰ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਲੁਟ ਲਏ, ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਲੇਮਾਂ ਲਈ ਭੱਜੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਲੁਟੇ ਗਏ, ਵੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਬੱਚੇ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਛਲਨੀ ਛਲਨੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਜ਼ਖਮ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਲੂੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਤੁਰ ਉਠੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਈ ਦਰਜਨ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਕੇ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਰਾਹੀਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਡਿਸਮਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਈ ਹਾਲੇ ਤਕ ਲਾਪਤਾ ਹਨ।

ਹੁਣ ਤਕ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰੀ ਖਬਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਪਿਛੋਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਦੀ ਮਿਲੀ-ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਰਦਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜ਼ਬਰ ਦੀ ਹੁਣ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਰੋਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲੇ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਤਲ ਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਦਠਦਠਾਏ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਖੁਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਵਾਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਫੇਰ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਾਨੇ ਲਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਧਿਅਮ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਪਿਠੂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਦਪਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਰੂਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਤ ਦਿਹਾੜੇ ਇਤਨੇ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਖੌਤੀ ਸਰਵਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਾੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਇਤਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ—ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਨ ਨਹਿਰੂ ਸਮੇਤ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਜੁਰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਚੁਪ ਕਿਉਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜ਼ਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਕਾਤਲਾਂ ਜਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋਵੇ, ਕਥਿਤ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਮਲੋਮਲੀ ਜੋੜਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਖੌਤੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੰਦੂ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਆਪੇ ਬਣਿਆ ਪਰਧਾਨ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ 38-39 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਧੱਕਾ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ—ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਨਹਿਰੂ ਖਾਨ-ਦਾਨ ਨੇ—ਅੱਤਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਾਪੇ-ਗੰਡਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਨ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਫਦ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਵਲ ਭੇਜਿਆ। 'ਨੌ ਸੌ ਚੂਹੇ ਖਾ ਕੇ ਬਿੱਲੀ ਹੱਜ ਨੂੰ ਚਲੀ'—ਇਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਏਡੀ ਛੇਤੀ ਆਪਣੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭੁਲ ਗਏ—ਸੁਰਿੰਦਰ ਕਾਂਡ ਹਾਲੇ ਤਕ ਤਾਜ਼ਾ ਹੀ ਹੈ—ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਅੱਤਵਾਦ, ਵੱਖਵਾਦ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਿਸ ਤੋਂ ਭੁੱਲੀਆਂ ਹਨ—ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜਾਖੜ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਇਕ 'ਬੁਚੜਾ

ਖਾਨਾ' ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ।

ਸ. ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਤਲ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨਜ਼ਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੀ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਜਾਖੜ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਰਹੀ । ਸਰਦਾਰ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਂਦਰ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਮਝੌਤਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉ-ਕੀ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਕਦੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਲੜੇ ਹਨ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਲਈ ਨਠੇ-ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਰਨਾਲਾ ਨਾਲ ਮੁਲਕਾਤ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ 'ਚਿੱਤਰਹਾਰ' ਵਰਗੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਛਾਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਤੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਕਾਲੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਕੂਮਰਾਨਾ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਨਾਰਮਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਚੁਪ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਨ ਨਹਿਰੂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂ-ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਫੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ

ਕੱਢਿਆ ਜਾਏ।

ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਸਾਬ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ—ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ, ਇਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਸਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਜ-ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪੁਲਸ ਭੇਜਣੀ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਪਏਗਾ। ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁਕੇ ਅਤੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਚਲੇ। ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ।

ਜੇ ਹੁਣ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹੋ ਜ਼ੁਲਮ ਜ਼ਬਰ ਦੋਬਾਰਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇਗਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਅੰਦਰ ਡਕ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਜਾਂ ਅੰਡਰ-ਗਰਾਊਂਡ ਜਾਣਾ ਹੋਏਗਾ। ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਦੰਗਾ-ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਜੋ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਾਲੇ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਨੂੰ ਪੁਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ

ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੈਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਸਮਝਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੀ ਨੀਤੀ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਅਮਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗਾੜਨ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਬਲਦੀ
ਉੱਤੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਸਚਾਈ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ
ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ

ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ

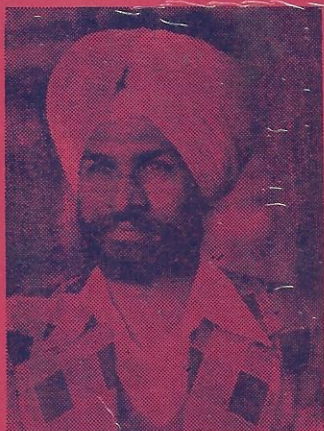
ਲੇਖਕ : ਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਜੀ ਮਲਿਕ

ਮੁਲ : ਪੇਪਰ ਬੈਕ-30 ਰੁਪਏ

ਸਜਿਲਦ-95 ਰੁਪਏ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੇਗੀ।

ਲੋਕ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਰਹਿੰਦ

ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੇਵਰ
ਐਮ. ਏ., ਜੇ. ਡੀ.

ਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਲੇਖਕ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਚਲੰਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ, ਲੇਖਕ ਦੇ ਪੰਜਾਬ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਪਿਛਲੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ, ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਰੀਪੋਰਟਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੀ. ਆਰ. ਓ. ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਜਕਲ੍ਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਗਰੁਪ, ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਲੰਦਨ ਅਤੇ ਕੌਮਤਾਂਗੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀ ਯੂ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ 1978 ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵ-

ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ